

Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1 w Bydgoszczy

Wymagania Edukacyjne

GEOGRAFIA

Rok szkolny 2023/2024

Wymagania Edukacyjne w zakresie nauczania geografii w szkole podstawowej skorelowane są z Zasadami Oceniania Wewnątrzszkolnego zawartymi w Statucie Szkoły. Nauczyciel zaznajamia uczniów z WE na początku roku szkolnego oraz na bieżąco.

ZASADY OCENIANIA WEWNĄTRZSZKOLNEGO

- a) zgodność z wymaganiami określonymi w podstawach programowych,
- b) kryterialność ocen,
- c) znajomość kryteriów oceniania przez uczniów i rodziców,
- d) systematyczność w gromadzeniu informacji o uczniu,
- e) różnorodność metod oraz form sprawdzania i oceniania, komunikatywność komentarza towarzyszącego ocenie,
- f) wskazywanie uczniom sposobów pokonywania trudności w zachowaniu i uczeniu się,
- g) zachowanie elastyczności i adekwatności do możliwości psychofizycznych w stanowieniu wymagań wobec uczniów o specyficznych trudnościach,
- h) jawność – oceny są jawne zarówno dla ucznia, jak i jego rodziców,
- i) stosowanie elementów oceniania kształtującego.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE DO PRACY INDYWIDUALNEJ UCZNIA:

Każdy uczeń powinien posiadać następujący zestaw środków dydaktycznych do pracy indywidualnej:

- podręcznik,
- zeszyt przedmiotowy,
- zeszyt ćwiczeń (jeżeli uczeń otrzymał)
- przyrządy do wykonywania rysunków, szkiców (ołówki, kolorowe kredki).

SKALA OCEN I OBSZARY OCENIANIA

1. W ocenianiu bieżącym, semestralnym i rocznym/końcowym przyjęto zasadę skali cyfrowej 1-6.
2. Dopuszcza się przy ocenach bieżących stawianie znaków „+” i „-” („-” z wyłączeniem prac pisemnych). Nie stosuje się stopnia 6+.
3. W dzienniku elektronicznym zapis **nb** informuje o nieobecności ucznia na sprawdzianie/ czy innej formie sprawdzenia osiągnięć. Zapis **np** oznacza nieprzygotowanie do odpowiedzi lub niezapowiedzianej kartkówki. Uczeń ma prawo zgłosić nieprzygotowanie (np) podczas sprawdzania obecności jeden raz w ciągu semestru w przypadku jednej godziny w tygodniu lub dwa razy w przypadku dwóch godzin. Zapis **u** oznacza brak zadania domowego. Po uzupełnieniu przez ucznia danej zaległości zapis ten ulega zmianie na **uz** . Uczeń zobowiązany jest do uzupełnienia zaległości na kolejną lekcję. W przypadku nie uzupełnienia wpisywany jest skrót **nu** (nie uzupełnił), co będzie skutkowało niższą oceną śródroczną lub klasyfikacyjną.

4. Sposób oceny aktywności ucznia

Przez aktywność na lekcji rozumiemy: częste zgłaszanie się na lekcji i udzielanie poprawnych odpowiedzi, rozwiązywanie przykładów ćwiczeniowych, aktywną pracę w grupach. Aktywność na lekcji nagradzana jest ustną pochwałą.

W ocenianiu bieżącym pod uwagę brane są następujące formy aktywności:

- pisemne formy sprawdzania osiągnięć edukacyjnych obejmujące wiadomości dotyczące jednego lub więcej działów, zapowiedziane z minimum tygodniowym wyprzedzeniem oraz wpisane w dzienniku lekcyjnym; (w ciągu dnia można przeprowadzić tylko jedną taką pracę, w ciągu tygodnia dopuszczalne są trzy); sprawdziany powinny być sprawdzone i oddane do dwóch tygodni od ich napisania; zapowiedziane sprawdziany nie mogą być bez szczególnie ważnych powodów przekładane, jeżeli przełożenie sprawdzianu nastąpi z winy lub na prośbę uczniów, to tracą moc ustalenia dotyczące wcześniejszego zapowiadania, - sprawdziany z mapy – zapowiedziane minimum tydzień wcześniej sprawdzają znajomość lokalizacji obiektów na konkretnej mapie konturowej wskazanej przez nauczyciela,
- kartkówki maksymalnie z trzech ostatnich tematów, nie wymagają zapowiedzi i powtórzenia,
- odpowiedź ustna obejmuje maksymalnie trzy ostatnie tematy,
- prace długoterminowe (np. współdział w prowadzeniu zajęć, referat, pokaz, gazetka, doświadczenie, projekt, prezentacja, przygotowywanie pomocy naukowych),

- prace domowe,
- aktywność na lekcji (szczegóły w punkcie 4. Sposób oceny aktywności ucznia),
- udział w olimpiadzie lub konkursie przedmiotowym,
- prowadzenie dokumentacji pracy na lekcji - zeszyt ćwiczeń, zeszyt przedmiotowy.

5. Sposób poprawiania bieżących ocen niedostatecznych i uzupełniania zaległości:

- a) uczeń jest zobowiązany do systematycznego poprawiania bieżących ocen niedostatecznych ze sprawdzianów.
- b) w przypadku jednodniowej nieobecności ucznia na zaplanowanym wcześniej sprawdzianie nauczyciel może sprawdzić jego wiedzę na kolejnej lekcji lub wyznaczyć datę napisania pracy w terminie krótszym niż dwa tygodnie.
- c) jeżeli uczeń nie napisał sprawdzianu z powodu usprawiedliwionej nieobecności w szkole trwającej dłużej niż jeden dzień, powinien to uczynić w terminie ustalonym z nauczycielem przedmiotu. Jeżeli uczeń mimo ustaleń nie zgłosi się w ustalonym terminie, jego nieobecność może być potraktowana jako odmowa odpowiedzi i w takim przypadku nauczyciel ma prawo wystawić uczniowi ze sprawdzianu ocenę niedostateczną.
- d) oceny niedostateczne, a także wszystkie oceny niezadawalające ze sprawdzianów uczeń jest zobowiązany poprawić w terminie dwóch tygodni od chwili zapoznania się z oceną, na zasadach określonych przez nauczyciela, a obie oceny (ta pierwotna i ta z poprawy) wpisywane są do dziennika elektronicznego.
- e) każdy sprawdzian może być poprawiany tylko raz, w szczególnych przypadkach nauczyciel może wyrazić zgodę na kolejną poprawę,
- f) w przypadku choroby ucznia termin poprawy przedłuża się o czas choroby,
- g) po upływie tego terminu uczeń traci prawo do poprawy oceny chyba, że ze względu na znaczenie treści nauczyciel postanowi inaczej,
- h) jeżeli uczeń podczas pracy pisemnej korzystał z niedozwolonych pomocy, otrzymuje ocenę niedostateczną, którą może poprawić wg ustalonych wyżej zasad (punkty od a-g),

3. Sprawdzone i ocenione pisemne prace są udostępniane uczniowi na lekcji; po zapoznaniu się z nimi uczeń oddaje prace nauczycielowi, który przechowuje je w szkole do końca roku szkolnego.

Na prośbę rodzica (opiekuna prawnego), praca ucznia może być mu udostępniona do wglądu do domu. Praca powinna zostać zwrócona na najbliższych zajęciach edukacyjnych.

4. Uczeń, który uzyskał ocenę niedostateczną za I okres, zobowiązany jest do uzupełnienia poziomu wiedzy i umiejętności w terminie i na zasadach uzgodnionych z nauczycielem przedmiotu.

5. Oceniając punktowane prace pisemne (np. sprawdziany, kartkówki), stosuje się następujące zasady przeliczania punktów uzyskanych z punktowanych prac pisemnych na ocenę szkolną:

Ocena	Odsetek punktów
celujący (6)	97%-100%
bardzo dobry +	93%-96%
bardzo dobry	87%-92%
dobry +	80%-86%
dobry	70%-79%
dostateczny+	60%-69%
dostateczny	50%-59%
dopuszczający+	40%-49%
dopuszczający	30%-39%
niedostateczny	0%-29 %

UCZNIOWIE O SPECJALNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

Nauczyciel po zapoznaniu się z opinią PP-P oraz z zaleceniami w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego, dostosowuje do ucznia warunki pracy na lekcji (metody i formy, stosuje indywidualizację zadań i standardów wymagań respektujących dysfunkcję). W stosunku do wszystkich uczniów posiadających dysfunkcje zastosowane zostaną zasady wzmacniania, poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, motywowania do pracy i doceniania małych sukcesów.

Nauczyciel powinien dostosować metody i formy pracy z dzieckiem do jego możliwości, uwarunkowanych dysfunkcjami czy sytuacją społeczną. Wiąże się to z następującymi działaniami:

- dostosowaniem sposobu komunikowania się z uczniem (np. mówienie z odpowiednim natężeniem głosu, formułowanie wypowiedzi i pytań o prostej konstrukcji, powtarzanie pytań lub instrukcji, udzielanie dodatkowych wyjaśnień, naprowadzanie pytaniami pomocniczymi, zwracanie się wprost do ucznia);
- zachowaniem właściwego dystansu (np. w przypadku dziecka niewidomego należy stanąć blisko, dotknąć go dłonią, aby wiedziało, że jest słuchane lub że do niego kierowane jest pytanie, natomiast dla niektórych dzieci z zespołem Aspergera czy z autyzmem dotyk będzie zbyt silnym bodźcem pobudzającym);
- wydłużeniem czasu pracy (np. w sytuacji odpytywania podczas zajęć, sprawdzianów, zajęć manualnych);
- zmianą form aktywności (stosowanie naprzemiennie metod podających i aktywizujących);
- dzieleniem materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszeniem liczby zadań do wykonania, zwiększeniem liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału;
- częstym odwoływaniem się do konkretnego;
- stosowaniem metody pogładowości – umożliwieniem poznawania wielozmysłowego;
- dostosowaniem liczby bodźców związanych z procesem nauczania (np. nie jest wskazane, aby uczeń z ADHD miał wokół siebie zbyt wiele przedmiotów, nawet jeśli są to pomoce dydaktyczne);
- zastosowaniem dodatkowych środków dydaktycznych i środków technicznych (w niektórych przypadkach nauczyciel będzie musiał dostosować je do możliwości ucznia, np. włączając film powinien opatrzyć obraz tekstem pisanym, jeśli w grupie jest dziecko niesłyszące, albo powtarzać tekst, jeśli ten uczeń potrafi czytać z ust);
- stosowaniem zróżnicowanych kart zadań do samodzielnego rozwiązania (rozdawane dzieciom powinny zawierać zadania o różnym stopniu trudności);
- powtarzaniem reguł obowiązujących w klasie oraz jasnym wyznaczaniem granic i egzekwowaniem ich przestrzegania.

UCZEŃ Z DYSLEKSJĄ, (DYSGRAFIA, DYSORTOGRAFIA)

Dysfunkcje nie zwalniają ucznia z obowiązku opanowania treści przewidzianych w podstawie programowej. Uczeń dyslektyczny podlega w większości tym samym kryteriom i formom oceniania, co pozostali uczniowie. Sposoby dostosowania wymagań:

- zapewnienie w miarę możliwości uczenia się poprzez obserwację zjawisk przyrodniczych, wykonywanie doświadczeń, które angażują jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch);
- uwzględnia się trudności z zapamiętywaniem nazw i wykonywaniem szkiców czy rysunków;
- kontrolowanie stopnia zrozumienia samodzielnie przeczytanych przez ucznia poleceń;
- ze względu na wolne tempo czytania lub pisania wydłużenie czasu pracy dziecka;
- w pisemnych sprawdzianach stosowane są testy wyboru, zdań niedokończonych, teksty z lukami, rysunki, które pozwalają uczniowi skoncentrować się na kontrolowanej tematyce, a nie na poprawności pisania;
- sprawdzanie wiadomości dotyczy krótszych partii materiału lub wyznaczonych;
- w ocenie pracy uwzględnia się poprawność toku rozumowania, włożony wysiłek;
- podczas oceny prac pisemnych nie uwzględnia się poprawności ortograficznej;

UCZEŃ ZE SPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ NIŻSZĄ OD PRZECIĘTNEJ ORAZ UPOŚLEDZENIEM W STOPNIU LEKKIM Objawy zaburzeń:

- trudność w selekcji i wybraniu najważniejszych treści (tendencja do pamięciowego uczenia się wszystkiego po kolei);
- problem z zapamiętywaniem pojęć geograficznych;
- nieumiejętność wiązania faktów i informacji.

W przypadku tych dzieci konieczne jest dostosowanie zarówno w zakresie formy jak i treści wymagań. Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów:

- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności;
- pozostawianie więcej czasu na jego utrwalenie;
- podawanie poleceń w prostszej formie;
- unikanie trudnych, czy bardzo abstrakcyjnych pojęć;
- częste odwoływanie się do konkretnego, przykładu;
- unikanie pytań problemowych, przekrojowych;
- wolniejsze tempo pracy;
- szerokie stosowanie zasady pogładowości;
- odrębne instruowanie ucznia;
- zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie wykonać samodzielnie;
- traktowanie ucznia łagodnie i pochwałami zachęcanie do pracy na lekcjach;
- stworzenie uczniowi uporządkowanego środowiska;
- zapewnienie metod wychowania i nauczania dopasowanych do możliwości i potrzeb ucznia,
- wzmacnianie pozytywnych zachowań oraz brak kar za objawy ADHD;
- mówienie do ucznia tak, aby słyszał co do niego mówimy;
- dzielenie długich, złożonych zadań, poleceń na etapy;
- wyraźne akcentowanie początku każdego zadania, aktywności;

- zezwolenie uczniowi na chwilowe oderwanie się od pracy;
- częste sprawdzanie czy dziecko zapamiętało, zrozumiało polecenie;
- zapoznanie dziecka z zasadami i konsekwencjami ich łamania;
- posadzenie ucznia w pierwszej ławce;
- wdrażanie ucznia do porządkowania i organizowania swojej wiedzy, robienia notatek;

Każdy uczeń zawsze może zwrócić się do nauczyciela o pomoc i wsparcie.

Ocena śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna nie jest średnią arytmetyczną ani ważoną uzyskanych przez ucznia ocen bieżących.

PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA- kryteria szczegółowe

Klasa 5

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 1. Mapa					
1. Geograficzny punkt widzenia	• powiedzieć, czym jest geografia; • powiedzieć, co to jest środowisko przyrodnicze i geograficzne; • wymienić sfery ziemskie.	• powiedzieć czy jest geografia; • definiować elementy środowiska przyrodniczego; • podawać przykłady, podać źródła wiedzy geograficznej.	• wyjaśnić pojęcie geografia • definiować pojęcia: geografia, środowisko przyrodnicze i geograficzne; • wymienić elementy środowiska przyrodniczego.	• wyjaśnić pojęcie geografia; • wybrać z podanych i przyporządkować elementy środowiska przyrodniczego.	• wyjaśnić pojęcie geografia; • podać powiązania między elementami środowiska przyrodniczego i geograficznego.
2. Orientacja na mapie i globusie	• wskazać na mapie półkule północną i południową, wschodnią i zachodnią;	• wskazać na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe.	• zdefiniować pojęcia: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe.	• zdefiniować długość i szerokość geograficzną; • opisać cechy południków i równoleżników; • odczytać położenie punktów na mapie.	• odczytać położenie obszaru; • opracować trasę podróży, uwzględniając współrzędne geograficzne.
3. Jak czytać mapę	• powiedzieć, co to jest legenda mapy; • wymienić elementy legendy na mapie.	• nazwać elementy mapy; • wskazać i nazwać umieszczone na mapie znaki z legendy; • wymienić elementy krajobrazu.	• zastosować legendę mapy do odczytywania informacji; • wyjaśnić, do czego służy skala mapy; • rozpoznać na mapie składniki krajobrazu Polski.	• korzystając ze skali mapy, obliczyć odległości między wybranymi obiektami; • korzystając ze znaków umownych, odczytać informację z mapy fizycznej Polski.	• scharakteryzować dany obszar, wykorzystując użyte w legendzie znaki umowne; • wykonać pomiary na mapie i przeliczyć je, wykorzystując skalę; • korzystając ze znaków umownych, odczytać informację z map tematycznych Polski.
4. Moja okolica na mapie	• powiedzieć, czym jest wysokość względna i bezwzględna; • wskazać na mapie poziomice; • nazwać główne kierunki geograficzne.	• obliczyć wysokość względną z podanych informacji; • odczytać wartości poziomice; • wskazać na mapie główne kierunki geograficzne.	• wskazać na podstawie rysunku poziomicowego mapy okolic szkoły konkretne formy terenu; • odczytać wysokość bezwzględną z rysunku poziomicowego;	• odczytać wysokość bezwzględną z rysunku poziomicowego i obliczyć wysokość względną w zniesienia;	• omówić ukształtowanie powierzchni na podstawie rysunku poziomicowego; • porównać elementy przedstawione na mapie z elementami zaobserwowanymi w terenie.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
			• zorientować mapę okolic szkoły; • wskazać w terenie główne kierunki geograficzne na podstawie mapy.	• określić, na podstawie rysunku poziomicowego stromiznę stoku.	
5. Odkrywanie mapy świata	• wymienić kontynenty i oceany świata; • wymienić, jakie mogą być na Ziemi formy ukształtowania powierzchni; • wymienić nazwiska wielkich odkrywców.	• wskazać na mapie kontynenty i oceany świata; • swoimi słowami określić, czym są formy ukształtowania powierzchni.	• omówić położenie kontynentów i oceanów na mapie i względem siebie; • wskazać na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni.	• wskazać na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni na poszczególnych kontynentach; • określić trasy pierwszych wypraw geograficznych.	• wskazać i nazwać wielkie krainy geograficzne dla poszczególnych kontynentów; • wskazać granice między kontynentami; • porównać ukształtowanie kontynentów między sobą.
6. Podsumowanie działu					
Dział 2. Krajobrazy Polski					
7. Krajobrazy Polski	• nazwać pasy rzeźby w Polsce; • określić elementy środowiska wchodzące w skład krajobrazu.	• nazwać pasy rzeźby w Polsce i wskazać je na mapie; • określić cechy charakterystyczne dla danego pasa rzeźby.	• przedstawić główne cechy krajobrazów Polski; • określić cechy charakterystyczne dla danego pasa rzeźby; • nazwać przykładowe krainy wchodzące w skład danego pasa rzeźby.	• przedstawić główne cechy krajobrazów Polski; • wykazać ich zróżnicowanie; • nazwać i wskazać na mapie przykładowe krainy wchodzące w skład danego pasa rzeźby.	• scharakteryzować rzeźbę poszczególnych pasów rzeźby w Polsce, wskazać różnice i podobieństwa, porównać je pod względem zróżnicowanie krajobrazu
8. Od krajobrazu pierwotnego do kulturowego	• wymienić typy krajobrazów.	• nazwać i omówić typy krajobrazów.	• wskazać pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka.	• omówić na przykładach wpływ gospodarki człowieka na zmiany w krajobrazie.	• ocenić wpływ poszczególnych działań gospodarki na środowisko; • wskazać możliwe zmiany mające na celu poprawę warunków środowiska.
9. Tatry	• wskazać krainy geograficzne na mapie;	• wskazać i omówić położenie na mapie; • wymienić cechy charakterystyczne	• rozpoznać krajobrazy krain w opisach;	• rozpoznać krajobrazy krain w opisach oraz na filmach i ilustracjach;	• porównać cechy krajobrazu i elementy krajobrazu krain geograficznych;
10. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska					

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
11. Nizina Mazowiecka 12. Pojezierze Mazurskie 13. Wybrzeże Słowińskie	• nazwać główne elementy środowiska geograficznego występujące w regionie; • nazwać grupy etniczne występujące w danym regionie.	• środowiska geograficznego występujące w krajobrazie regionu; • wymienić najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu.	• przedstawić podstawowe zależności między składnikami krajobrazów w regionach; • opisać zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców krainy geograficznej; • wymienić najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu oraz wskazać je na mapie.	• przedstawić podstawowe zależności między składnikami krajobrazów w regionach; • opisać zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców krainy geograficznej; • opisać najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu oraz wskazać je na mapie.	• wykazać specyfikę regionu na podstawie map, zdjęć, filmów geograficznych; • opisać najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazać je na mapie.
14. Krajobraz miejsko-przemysłowy Wyżyny Śląskiej	• jak w tematach 9–13; • wymienić cechy miast przemysłowych; • podać nazwy głównych miast Wyżyny Śląskiej.	• jak w tematach 9–13; • podać nazwy kilku miast wchodzących w skład konurbacji Górnego Śląska i wskazać je na mapie.	• jak w tematach 9–13; • wskazać główne surowce mineralne wydobywane w rejonie Górnego Śląska; • nazwać cechy środowiska miast przemysłowych.	• jak w tematach 9–13; • omówić przyczyny rozwoju konurbacji Górnego Śląska; • wskazać przyczyny i skutki koncentracji przemysłu na Górnym Śląsku.	• jak w tematach 9–13; • ocenić jakość działań człowieka i ich wpływ na środowisko w rejonie Górnego Śląska.
16. Wyżyna Lubelska – zagłębienie rolnicze	• jak w tematach 9–13; • określić położenie Wyżyny Lubelskiej; • wymienić produkty rolne charakterystyczne dla regionu.	• jak w tematach 9–13; • wskazać cechy charakterystyczne krajobrazu Wyżyny Lubelskiej.	• jak w tematach 9–13; • omówić znaczenie warunków naturalnych dla rozwoju rolnictwa na Wyżynie Lubelskiej.	• jak w tematach 9–13; • omówić znaczenie gospodarcze Wyżyny Lubelskiej - rolnicze, przemysłowe i społeczne.	• jak w tematach 9–13; • porównać region Wyżyny Lubelskiej z innymi regionami rolniczymi w Polsce.
15. Warszawa – krajobraz wielkiego miasta	• jak w tematach 9–13; • określić położenie Warszawy.	• jak w tematach 9–13; • wymienić cechy zabudowy wielkiego miasta.	• jak w tematach 9–13; • wskazać czynniki rozwoju stolicy • określić różnorodność funkcji Warszawy.	• jak w tematach 9–13; • porównać krajobraz Warszawy i innych miast Polski.	• jak w tematach 9–13; • porównać krajobraz Warszawy i innych stolic europejskich.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
17. Krajobraz najbliższej okolicy	• nazwać cechy krajobrazu najbliższej okolicy; • wymienić elementy zagospodarowania antropogenicznego.	• wymienić i określić położenie elementów krajobrazu najbliższej okolicy; • wskazać przykłady elementów najbliższej okolicy i rodzimych.	• ocenić krajobraz najbliższej okolicy pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki; • wskazać w terenie obiekty antropogeniczne i naturalne; • wskazać obiekty istotne z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego.	• wskazać przykłady pozytywnej i negatywnej ingerencji człowieka w środowisko najbliższej okolicy.	• przedstawić propozycje zmian mających na celu poprawę zagospodarowania najbliższej okolicy z uwzględnieniem dbałości o stan środowiska, ład i estetykę krajobrazu.
18. Podsumowania działu					
Dział 3. Krajobrazy świata					
19. Strefowość i piętrowość krajobrazów na świecie	• na podstawie mapy stref klimatycznych opisać położenie poszczególnych stref na Ziemi.	• wyjaśnić układ przestrzenny poszczególnych stref klimatyczno-krajobrazowych na świecie; • przyporządkować ilustrację każdej ze stref do jej położenia na mapie świata.	• wskazać analogię pomiędzy zróżnicowaniem klimatycznym w układzie strefowym, (w zależności od szerokości geograficznej) i piętrowym (w zależności od wysokości bezwzględnej).	• wyjaśnić związek pomiędzy występowaniem stref oświetlenia Ziemi a zróżnicowaniem krajobrazowym świata.	• wykazać i wyjaśnić związek pomiędzy warunkami klimatycznymi a cechami poszczególnych krajobrazów.
20. Wilgotny las równikowy	• wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania wilgotnych lasów równikowych; • odczytać z klimatogramu wartości temperatury powietrza i opadów w klimacie równikowym wybitnie wilgotnym.	• omówić na podstawie wykresu temperatury i opadów oraz map klimatycznych cechy i zasięg klimatu równikowego wybitnie wilgotnego; • podać przykłady roślin i zwierząt żyjących w tym klimacie.	• omówić wyjątkowość ekosystemów wilgotnego lasu równikowego; • podać przykłady przystosowań organizmów do życia w lesie równikowym.	• wyjaśnić związek pomiędzy warunkami klimatyczno-krajobrazowymi a sposobami życia i zarobkowania ludzi w lesie równikowym.	• wyjaśnić zależności pomiędzy położeniem klimatu równikowego wybitnie wilgotnego a zasięgiem lasów deszczowych.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
21. Krajobraz lasu strefy umiarkowanej	- wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania lasów strefy umiarkowanej; - odczytać z klimatogramu wartości temperatury powietrza i opadów w klimatach umiarkowanych.	- omówić na podstawie wykresu temperatury i opadów oraz map klimatycznych cechy i zasięg strefy klimatów umiarkowanych; - podać przykłady roślin i zwierząt żyjących w tym klimacie.	- porównać warunki klimatyczne, krajobrazowe i siedliskowe lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej; - rozpoznać, nazwać i porównać piętra lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej.	wykazać i uzasadnić wpływ warunków klimatycznych i krajobrazowych na życie człowieka w wilgotnych lasach równikowych i lasach strefy umiarkowanej.	identyfikować współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów.
22. Sawanny i stepy	- wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania sawann i stepów; - odczytać z klimatogramów wartości temperatur powietrza i opadów na sawannach i stepach.	- omówić na podstawie wykresu temperatury i opadów oraz map klimatycznych cechy i zasięg klimatu podrównikowego i umiarkowanego ciepłego kontynentalnego; - podać przykłady roślin i zwierząt żyjących w każdym z tych klimatów.	- wyjaśnić przyczyny występowania krajobrazów sawann i stepów na świecie; - rozpoznaje krajobrazy sawanny i stepu na fotografiach.	wykazać i uzasadnić wpływ warunków klimatycznych i krajobrazowych na życie człowieka na sawannach i stepach.	prezentować niektóre przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców sawann i stepów.
23. Pustynie gorące i lodowe	- wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania gorących i lodowych pustyń; - odczytać z klimatogramu wartości temperatury powietrza i opadów w klimatach zwrotnikowym suchym i polarnym.	- omówić na podstawie wykresu temperatury i opadów oraz map klimatycznych cechy i zasięg klimatów zwrotnikowego suchego i polarnego; - podać przykłady roślin i zwierząt żyjących w każdym z tych klimatów.	- na podstawie materiałów porównać warunki klimatyczne i krajobrazowe pustyń suchych i gorących; - rozpoznać i omówić przykładowe gatunki zwierząt i roślin występujących na pustyniach gorących i lodowych.	wykazać i uzasadnić wpływ warunków klimatycznych i krajobrazowych na życie człowieka na pustyniach lodowych i gorących.	- identyfikować współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów; - ocenić możliwości poprawy warunków życia ludności.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
24. Krajobraz śródlądowy	- wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania krajobrazu śródlądowego; - odczytać z klimatogramu wartości temperatury powietrza i opadów.	- omówić na podstawie wykresu temperatury i opadów oraz map klimatycznych cechy klimatu śródlądowego; - wymienić typowe gatunki roślin i zwierząt.	- rozpoznać i scharakteryzować wybrane gatunki roślin i zwierząt charakterystyczne dla krajobrazu śródlądowego; - omówić związek pomiędzy warunkami klimatycznymi a rozwojem rolnictwa i turystyki strefy śródlądowej.	- porównać krajobraz śródlądowy z innymi poznanymi krajobrazami, wyjaśnić różnice; - rozpoznać krajobraz śródlądowy na podstawie opisów, filmów i ilustracji.	wyjaśnić zależności pomiędzy położeniem strefy śródlądowej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazu.
25. Tajga	- wskazać na mapie fizycznej świata obszary występowania tajgi; - odczytać z klimatogramu wartości temperatury powietrza i opadów.	- porównać wykres temperatury i opadów Kuopio i Warszawy, wyjaśnić różnice; - wymienić typowe dla tajgi gatunki roślin i zwierząt.	- omówić wpływ wieloletniej zmarzliny na budownictwo; - rozpoznać i scharakteryzować wybrane gatunki roślin i zwierząt tajgi.	- porównać gospodarkę leśną w lasach borealnych Kanady i Rosji; - rozpoznać krajobraz tajgi na podstawie opisów, filmów i ilustracji.	wyjaśnić zależności pomiędzy położeniem tajgi, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazu.
26. Tundra	- wskazać podstawowe różnice między tajgą a tundrą; - zlokalizować na mapie świata obszary występowania tundry; - odczytać dane z klimatogramu.	- omówić na podstawie wykresów i map klimatycznych cechy klimatu tundry; - podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt.	- omówić związek między warunkami klimatycznymi a rozwojem flory i fauny tundry; - omówić warunki życia ludzi w tundrze oraz ich główne zajęcia.	- rozpoznać krajobraz tundry na podstawie opisów, filmów i ilustracji; - ocenić możliwości poprawy warunków życia ludności zamieszkującej tundrę.	wyjaśnić zależności pomiędzy położeniem tundry, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazu.
27. Krajobraz wysokogórski Himalajów	- odszukać na mapie fizycznej Azji Himalaje, Wyżynę Tybetańską oraz rzeki: Indus, Brahmaputra i Ganges; - wskazać, jak zmienia się klimat i krajobraz wraz ze wzrostem wysokości n.p.m.	- wyjaśnić, skąd bierze się piętrowość klimatyczno-roślinna w Himalajach; - podać przykłady gatunków roślin występujących w różnych piętrach klimatycznych Himalajów.	- rozpoznać i scharakteryzować wybrane gatunki roślin i zwierząt żyjące w Himalajach; - podać przykłady działalności człowieka w Himalajach.	- rozpoznać krajobraz wysokogórski Himalajów na podstawie opisów, filmów i ilustracji; - ocenić warunki do życia i działalności gospodarczej człowieka w Himalajach.	omówić na wybranych przykładach zależności pomiędzy wysokością nad poziomem morza a klimatem i roślinnością.
28. Podsumowanie działu					

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 1. Kształt i ruchy Ziemi					
1. Kształt Ziemi. Siatka geograficzna i kartograficzna	• podać nazwę kształtu Ziemi; • opisać siatkę geograficzną i kartograficzną.	• wymienić dowód na kulistość Ziemi; • wskazać elementy siatki geograficznej na globusie i kartograficznej na mapie.	• wymienić dowody na kulistość Ziemi; • wymienić cechy południków i równoleżników.	• wyjaśnić jeden z dowodów na kulistość Ziemi; • określić, z czego wynikają różnice w kształtach siatek kartograficznych.	• wyjaśnić przyczynę różnicy w długości promienia równikowego i biegunowego; • wytłumaczyć, co to jest geoida.
2. Długość geograficzna	• wskazać na mapie półkulę, wschodnią i zachodnią; • wskazać na globusie i mapie świata: bieguny, południk zerowy i 180°.	• zdefiniować pojęcia: bieguny, południk zerowy i 180°; • wymienić cechy długości geograficznej.	• wskazać na globusie i mapie świata: bieguny, południk zerowy i 180°; • odczytać wartości długości geograficznej z map o różnych skalach; • wskazać półkulę dla danej długości geograficznej.	• zdefiniować długość geograficzną; • na podstawie wartości długości geograficznej znaleźć odpowiedni południk na mapach w różnych skalach.	• odczytać z mapy wartości długości geograficznej z dokładnością do minut; • omówić znaczenie południka zerowego i 180°.
3. Szerokość geograficzna	• wskazać na mapie półkulę, północną i południową; • wskazać na globusie i mapie świata: równik, zwrotniki i koła podbiegunowe.	• zdefiniować pojęcia: równik, zwrotniki i koła podbiegunowe; • wymienić cechy szerokości geograficznej.	• wskazać na globusie i mapie świata: równik, zwrotniki i koła podbiegunowe; • odczytać wartości szerokości geograficznej z map o różnych skalach; • wskazać półkulę dla danej szerokości geograficznej.	• zdefiniować szerokość geograficzną; • na podstawie wartości szerokości geograficznej znaleźć odpowiedni równoleżnik na mapach w różnych skalach.	• odczytać z mapy wartości szerokości geograficznej z dokładnością do minut; • omówić pochodzenie nazw charakterystycznych równoleżników.
4. Określanie położenia w praktyce	• wymienić współrzędne geograficzne; • nazwać główne kierunki geograficzne.	• wskazać, z których linii siatki odczytujemy długość i szerokość geograficzną; • wskazać na mapie główne kierunki geograficzne.	• odczytać współrzędne geograficzne punktu na mapie; • wskazać punkty skrajne różnych obiektów geograficznych; • wskazać, kiedy używamy GPS.	• na podstawie podanych współrzędnych geograficznych odszukać punkt na mapach w różnych skalach; • określić współrzędne geograficzne punktów skrajnych różnych obiektów; • skorzystać z GPS.	• odczytać położenie obszaru; • obliczyć jego rozciągłość południkową i równoleżnikową; • omówić zastosowanie GPS.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				

5. Ziemia we Wszechświecie	• określić położenie Ziemi we Wszechświecie, podając nazwę Galaktyki i Układu.	• wymienić elementy Układu Słonecznego; • podać kolejność planet w Układzie Słonecznym.	• określić dzisiejsze poglądy na położenie Ziemi w Układzie Słonecznym; • podać cechy planet i gwiazd.	• omówić teorię geocentryczną; • omówić teorię heliocentryczną.	• porównać teorię geocentryczną i heliocentryczną.
6. Ruch obrotowy Ziemi	• demonstrować, używając globusa lub tellurium, ruch obrotowy Ziemi.	• wymienić cechy ruchu obrotowego Ziemi; • wskazać kierunek ruchu i zmianę czasu, jaka w związku z nim następuje.	• wyjaśnić cechy ruchu obrotowego Ziemi; • ze zrozumieniem używać pojęć związanych z pozorną wędrówką Słońca po niebie.	• zdefiniować pojęcia związane z pozorną wędrówką Słońca po niebie.	• wyjaśnić konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi dla roślin, zwierząt i człowieka.
7. Czas na Ziemi	• wskazać występowanie różnic czasu słonecznego jako konsekwencji ruchu obrotowego Ziemi; • wskazać zależność czasu słonecznego od położenia na konkretnym południku.	• wymienić rodzaje czasów; • korzystając z mapy stref czasowych, odczytać godzinę we wskazanych miejscach na Ziemi.	• określić strefy czasowe, w których znajduje się Polska; • określić różnicę czasu na wschód i na zachód od Polski.	• wyjaśnić potrzebę wprowadzenia czasu strefowego i urzędowego.	• obliczyć różnicę czasu słonecznego dla dowolnych punktów na Ziemi.
8. Ruch obiegowy Ziemi	• zademonstrować, używając globusa lub tellurium, ruch obiegowy Ziemi; • określić ramy czasowe astronomicznych pór roku.	• wymienić cechy ruchu obiegowego Ziemi; • używać pojęcia związane z ruchem obiegowym Ziemi; • wymienić astronomiczne pory roku jako następstwo ruchu obiegowego Ziemi.	• wymienić daty przesileni; • wskazać zależności między dniami przesileni a porami roku.	• przedstawić zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku.	• omówić konsekwencje zmiany oświetlenia Ziemi; • przeanalizować wysokość Słońca nad horyzontem w różnych porach roku w najbliższym otoczeniu.
9. Strefy oświetlenia Ziemi	• wymienić strefy oświetlenia Ziemi; • wskazać ich zasięg na mapie, globusie.	• omówić rejony występowania poszczególnych stref oświetlenia Ziemi; • wymienić krainy geograficzne należące do danej strefy.	• wymienić cechy poszczególnych stref oświetlenia Ziemi; • wskazać krainy geograficzne należące do danej strefy.	• wyjaśnić różnice wynikające z różnego oświetlenia Ziemi w poszczególnych strefach; • wskazać konsekwencje przyrodnicze różnego oświetlenia terenu w różnych strefach.	• wyjaśnić związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami oświetlenia, strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.
10. Podsumowanie działu					
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 2. Geografia Europy					

11. Europa na mapie fizycznej	• podać wielkość powierzchni Europy; • wymienić i krótko opisać najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Europy – duże zróżnicowanie ukształtowania powierzchni, silne rozwinięcie linii brzegowej, dominację obszarów nizinnych oraz położenie na umiarkowanych szerokościach geograficznych.	• wskazać na mapie i nazwać główne morza i ocean otaczające Europę; • określić cechy charakterystyczne dla danego pasa rzeźby.	• wskazać na mapie i nazwać największe wyspy i półwyspy Europy; • wskazać i nazwać skrajne punkty na mapie Europy.	• scharakteryzować typy wybrzeży występujące w Europie i wskazać ich przykłady na mapie; • wskazać na mapie i podać nazwy obiektów geograficznych, wzdłuż których przebiega umowna granica między Europą i Azją.	• wskazać na mapie główne pasma górskie i podać ich najwyższe szczyty; • scharakteryzować środowisko geograficzne dowolnej części Europy, korzystając z mapy fizycznogeograficznej.
12. Europa na mapie politycznej	• wskazać na mapie politycznej państwa Europy.	• podać przykłady państw niepodległych, terytoriów zależnych oraz państw nieuznawanych na arenie międzynarodowej.	• podać stolicy państw Europy; • wskazać na mapie regiony geopolityczne i podać przykłady państw do nich należących.	• przedstawić historyczne procesy mające wpływ na współczesny obraz polityczny Europy: wojny, kolonializm. • podać przykłady konfliktów, które doprowadziły do powstania nowych państw w Europie.	• przedstawić historyczne uwarunkowania istniejącego podziału na Europę Zachodnią i Wschodnią. • ocenić trwałość granic w Europie.
13. Unia Europejska	• wskazać na mapie państwa należące do Unii Europejskiej; • klasyfikować wskazane zjawiska zachodzące w krajach należących do Unii Europejskiej na społeczne i gospodarcze.	• wyjaśnić, na czym polega integracja państw w ramach Unii Europejskiej; • na przykładzie Polski podać korzyści wynikające z integracji w ramach UE.	• na wybranych przykładach ocenić korzyści i zagrożenia wynikające ze wspólnej polityki w ramach Unii Europejskiej (np. wspólna polityka rolna, wspólna waluta).	• wymienić przykłady społecznych i gospodarczych przemian, które nastąpiły w krajach Unii Europejskiej, będących skutkiem integracji.	• opisać kolejne etapy integracji Europejskiej od Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali po Unię Europejską w obecnym kształcie.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
14. Trochę geologii – Islandia	• wskazać na mapie tematycznej płyty litosfery i ich granice;	• opisać zjawiska zachodzące wzdłuż grzbietu	• wymienić skutki, jakie dla mieszkańców Islandii wynikają	• opisać związek między położeniem na granicy płyt	• na podstawie mapy tematycznej wskazać inne miejsca w Europie położone

	opisać położenie Islandii na granicach płyt litosfery.	śródoceanicznego na oceanie Atlantyckim; wyjaśnić znaczenie terminów: wulkanizm, trzęsienia ziemi.	z położenia na granicy płyt litosfery; - wyjaśnić znaczenie terminu gejzer; - opisać mechanizm powstawania gejzerów.	litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi; opisać powstawanie grzbietu śródoceanicznego i doliny ryftowej.	na granicy płyt litosfery i opisać zależność między położeniem a występowaniem wulkanizmu i trzęsień ziemi.
15. Klimaty Europy	- wymienić czynniki, które wpływają na klimat Europy; - wymienić strefy klimatyczne, w których położona jest Europa.	podać przykłady modyfikacji klimatu strefowego przez czynniki klimatotwórcze.	- wskazać na mapie orientacyjny zasięg stref klimatycznych; - podać przykłady obszarów o klimacie astrefowym.	- wskazać na mapie Europy miejsca, w których przebieg granic stref klimatycznych został zmodyfikowany przez czynniki klimatotwórcze; - wyjaśnić znaczenie czynników klimatotwórczych w tworzeniu klimatu.	określić na podstawie mapy klimatycznej Europy strefę klimatyczną i cechy klimatu danego kraju Europy.
16. Ludzie w Europie	- wymienić czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Europie; - wymienić przykłady ludów zamieszkujących Europę; - wyjaśnić przyczyny dużej imigracji do Europy.	- podać przykłady świadczące o dużym zróżnicowaniu ludów Europy; - wyjaśnić przyczyny starzenia się społeczeństwa Europy.	- wyjaśnić przyczyny zróżnicowania ludów Europy; - podać przykłady państw, na terenie których przebywa duża liczba imigrantów.	- podać przykłady państw o dużym wewnętrznym zróżnicowaniu językowym i kulturowym. - opisać konsekwencje zróżnicowania demograficznego społeczeństwa Europy.	- ocenić sytuację demograficzną Europy; - podać przykłady prorodzinnych rozwiązań w krajach europejskich.
17. Londyn i Paryż – wielkie miasta Europy	- na podstawie ilustracji porównać centra i przedmieścia Londynu i Paryża; - przyporządkować główne funkcje do właściwych części wielkich metropolii (dzielnic centralnych i peryferyjnych).	- podać podstawowe cechy wielkich metropolii (np. duża liczba ludności, wysoka gęstość zaludnienia i zabudowy); - wyjaśnić przyczyny szybkiego rozwoju Londynu i Paryża; - podać przykłady atrakcji turystycznych Londynu i Paryża.	- na podstawie map porównać położenie i kierunki rozwoju przestrzennego Londynu i Paryża; - scharakteryzować wybrane cechy demograficzne ludności Londynu i Paryża; - wyjaśnić znaczenie transportu zbiorowego w funkcjonowaniu wielkich metropolii.	- podać przykłady cech różniących Londyn i Paryż; - wymienić i ocenić pozytywne i negatywne aspekty zamieszkiwania w wielkiej metropolii.	- wyjaśnić pojęcie rewitalizacji miast; - określić przyczyny rewitalizacji miast lub ich fragmentów; - na przykładzie Londynu zaprezentować pozytywne skutki rewitalizacji miast.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
18. Różne oblicza rolnictwa – Dania i Węgry	wyjaśnić, czym zajmuje się rolnictwo, wymienia produkty	opisać warunki naturalne, od których zależy rozwój rolnictwa;	na podstawie map tematycznych porównać warunki naturalne panujące w Danii i na Węgrzech;	porównać cechy rolnictwa Danii i Węgier, uwzględniając zarówno warunki naturalne,	opisać wybrane produkty lub potrawy pochodzące z Danii i Węgier i wyjaśnić ich

	pochodzące z upraw roślin i chowu zwierząt; wskazać na mapie i opisać położenie w Europie Danii i Węgier.	na podstawie klimatogramów porównać warunki klimatyczne w Danii i na Węgrzech.	opisać rolnictwo Danii i Węgier, uwzględniając główne uprawy i chów zwierząt oraz wydajność rolnictwa.	uwarunkowania pozaprzrodnicze, główne kierunki upraw i chowu oraz wydajność rolnictwa.	związek z kierunkiem rozwoju rolnictwa w danym kraju.
19. Produkcja energii w Europie	- wymienić źródła energii; - wskazać przykłady państw wykorzystujących określone źródła energii.	- określić odnawialność danego źródła energii; - wskazać kraje Europy zasobne w surowce energetyczne.	wymienić i uzasadnić, które kraje mają sprzyjające warunki przyrodnicze do rozwoju różnych form energetyki odnawialnej.	- ocenić czy struktura produkcji energii w danym kraju jest nowoczesna i przyjazna środowisku; - wykazać związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranego kraju Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii.	ocenić perspektywę energetyczną wybranego kraju i całej Europy.
20. Francja – nowoczesna gospodarka	- podać przykłady nowoczesnych gałęzi przemysłu rozwiniętych we Francji; - podać przykłady nowoczesnych usług rozwiniętych we Francji.	- opisać strukturę zatrudnienia we Francji; - podać przykłady produktów przemysłowych, które Francja eksportuje do innych krajów.	- wyjaśnić pojęcie nowoczesne technologie; - wymienić cechy nowoczesnego przemysłu na przykładzie przemysłu francuskiego; - wymienić co najmniej trzy cechy nowoczesnej gospodarki Francji.	- ocenić rolę nowoczesnej energetyki w rozwoju gospodarczym Francji; - ocenić rolę nowoczesnego transportu w rozwoju gospodarczym Francji.	- wyjaśnić znaczenie wydajności pracy w nowoczesnej gospodarce; - przedstawić proces produkcji w nowoczesnych zakładach przemysłowych na przykładzie francuskich zakładów lotniczych.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
21. Europa Południowa – turystyczny raj	- wyjaśnić pojęcie „turystyka”; - wskazać na mapie europejskie państwa	opisać główne walory środowiska przyrodniczego basenu Morza Śródziemnego;	przedstawić cechy charakterystyczne rzeźby terenu i warunki	scharakteryzować problemy społeczno-gospodarcze państw	podać przykład państwa Europy Południowej, wskazując na zależność rozwoju turystyki

	leżące nad Morzem Śródziemnym; wskazać na mapie półwyspy: Iberyjski, Apeniński i Bałkański.	- wyjaśnić różnice między turystką masową, kwalifikowaną i agroturystyką; - wyjaśnić różnice między turystyką krajoznawczą i wypoczynkową.	klimatyczne w państwach basenu Morza Śródziemnego; ocenić klimat śródziemnomorski, pod kątem przydatności dla turystyki.	basenu Morza Śródziemnego. wymienić największe atrakcje antropogeniczne w krajach Europy Południowej i powiązać je z określonym rodzajem turystyki.	od środowiska przyrodniczego; wskazać i uzasadnić kierunek przyszłego rozwoju branży turystycznej w krajach Europy Południowej.
22. Podsumowanie działu					
Dział 3. Sąsiedzi Polski					
23. Niemcy – przemiany przemysłu	- na podstawie ilustracji opisać wygląd zakładów przemysłowych w XIX w. oraz obecnie; - podać przykłady gałęzi przemysłowych rozwijanych Nadrenii Północnej-Westfalii w XIX w. oraz obecnie.	- wymienić przyczyny restrukturyzacji przemysłu Nadrenii Północnej-Westfalii; - nazwać surowce naturalne, dzięki którym rozwinęły się pierwsze zakłady przemysłowe Nadrenii Północnej-Westfalii.	- wymienić trzy cechy niemieckiego przemysłu, dzięki którym ten sektor stał się podstawą niemieckiej gospodarki; - porównać wpływ zakładów przemysłowych na środowisko przyrodnicze Nadrenii Północnej-Westfalii dawniej i obecnie.	- wyjaśnić przyczyny zmian poziomu bezrobocia w Nadrenii Północnej-Westfalii w czasie trwania restrukturyzacji przemysłu; - wykazać związek pomiędzy unowocześnianiem przemysłu a działalnością ośrodków badawczych i uczelni wyższych.	- ukazać korzyści z podjęcia prac nad odnawialnymi źródłami energii i magazynowaniem energii w ośrodkach badawczych Nadrenii Północnej-Westfalii; - prognozować dalsze kierunki rozwoju zakładów przemysłowych Nadrenii-Północnej Westfalii.
24. Walory turystyczne Litwy i Białorusi	- wymienić przykłady atrakcji turystycznych Litwy i Białorusi - podać nazwy stolic Litwy i Białorusi.	- opisać krajobrazy Litwy i Białorusi, które stanowią walory turystyczne tych krajów; - podać przykłady obiektów wpisanych na listę UNESCO znajdujących się na Litwie i Białorusi.	- zaprezentować atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi związane z polskim dziedzictwem kulturowym; - wyjaśnić znaczenie Wilna i Ostrej Bramy dla budowania i zachowania polskiego dziedzictwa kulturowego na Litwie.	- wymienić cechy wyróżniające środowisko geograficzne Litwy i Białorusi; - zaplanować wycieczkę na Litwę i Białoruś, uwzględniając atrakcje kulturowe i przyrodnicze.	- porównać stopień trudności organizacji wycieczki na Litwę i na Białoruś, biorąc pod uwagę konieczność przekroczenia granicy UE; - zachęcić do odwiedzenia Litwy i Białorusi, używając merytorycznych argumentów.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
25. Atrakcje turystyczne Czech i Słowacji	opisać na podstawie mapy fizycznej Europy położenie i główne krainy geograficzne Czech i Słowacji;	- wymienić potrzeby i oczekiwania turystów; - połączyć potrzeby i oczekiwania turystów z wybranymi atrakcjami	przygotować listę atrakcji turystycznych Czech i Słowacji dla wybranych grup turystów (np. młodzieży, seniorów).	- opisać przyrodnicze i kulturowe atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; - uzasadnić konieczność ochrony walorów	wymienić i wskazać na mapie zabytki Czech i Słowacji wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

	• wyjaśnić, czym są atrakcje turystyczne; • sklasyfikować atrakcje turystyczne na przyrodnicze i kulturowe.	turystycznymi Czech i Słowacji.		przyrodniczych, np. poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.	
26. Ukraina w czasach przemian	• na podstawie mapy opisać położenie Ukrainy względem Polski i innych państw; • wymienić trzy trudności społeczne, gospodarcze i polityczne, z którymi Ukraina zmagą się w ostatnich latach.	• wymienić przykłady przemian politycznych i gospodarczych, jakie nastąpiły na Ukrainie po uzyskaniu niepodległości w 1991 r.; • na podstawie wykresu porównać rozwój gospodarczy Polski i Ukrainy; • podać przyczyny wyludniania się Ukrainy.	• wyjaśnić negatywny wpływ korupcji na rozwój gospodarczy krajów na przykładzie Ukrainy; • opisać przebieg rewolucji ukraińskiej w 2013 r.; • wskazać na mapie regiony Ukrainy, w których toczą się konflikty zbrojne.	• przedstawić problemy relacji Ukrainy z Rosją; • ocenić aneksję Krymu, biorąc pod uwagę jej uwarunkowania prawne i polityczne oraz wpływ na stabilność w Europie Środkowo-Wschodniej; • ukazać złożoność sytuacji społecznej na Ukrainie w kontekście jej integracji z UE lub Rosją.	• zaproponować działania, których podjęcie poprawiłoby sytuację społeczną, gospodarczą i polityczną na Ukrainie; • zaprezentować własne stanowisko na temat postawy, jaką powinna obrać Polska w relacjach z Ukrainą.
27. Rosja – od Bałtyku po Ocean Spokojny	• wskazać i opisać na podstawie mapy fizycznej położenie Rosji; • omówić rozmieszczenie głównych krain geograficznych Rosji; • odczytać z mapy gospodarczej nazwy głównych surowców wydobywanych w Rosji.	• opisać na podstawie klimatogramów klimat w różnych częściach Rosji; • na podstawie mapy gospodarczej omówić rozmieszczenie surowców mineralnych Rosji.	• opisać zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Rosji; • scharakteryzować gospodarkę Rosji.	• wyjaśnić pozytywny i negatywny wpływ warunków naturalnych na życie mieszkańców Rosji.	• uzasadnić, na przykładzie Rosji, że struktura importu i eksportu może świadczyć o poziomie rozwoju gospodarczego kraju.
28. Wzajemne relacje Polski i jej sąsiadów	• wskazać na mapie i nazwać państwa sąsiadujące z Polską; • podać przykłady działań realizowanych przez Polskę wspólnie z sąsiednimi krajami.	• uzasadnić konieczność utrzymywania dobrych stosunków z sąsiednimi krajami; • wymienić przykłady trudnych wydarzeń z przeszłości, które mają wpływ na współczesne	• scharakteryzować wzajemne relacje Polski z Rosją i Niemcami; • opisać korzyści płynące ze współpracy Polski z sąsiednimi państwami – członkami NATO i UE; • podać przykłady wpływu relacji Polski z sąsiadami na życie ucznia szkoły podstawowej w Polsce.	• scharakteryzować wzajemne relacje Polski z Ukrainą, Litwą, Czechami i Słowacją; • porównać relacje Polski z Niemcami i Rosją; • opisać powiązania gospodarcze Polski z wybranymi sąsiadami.	• ocenić zmianę relacji polsko-niemieckich w okresie od drugiej wojny światowej do czasów współczesnych; • zaproponować działania mające na celu zapobieganie mowie nienawiści i eskalacji

		relacje Polski z sąsiednimi krajami.			napięć w relacjach Polski z Ukrainą i Rosją.
29. Podsumowanie działu					

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 1. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski					
1. Położenie geograficzne Polski	• wskazać położenie Polski na mapie Europy; • wymienić sąsiadów Polski; • wymienić cechy położenia Polski; • wymienić skrajne punkty terytorium Polski; • nazwać województwa i ich stolice.	• wymienić wszystkie województwa i ich stolice; • podać przykłady konsekwencji rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Polski.	• wymienić i wskazać na mapie województwa; • wymienić i wskazać na mapie sąsiadów Polski; • wymienić konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Polski.	• wymienić i wskazać na mapie województwa i ich stolice; • scharakteryzować konsekwencje wynikające z rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Polski.	• wymienić i wskazać na mapie województwa i miasta będące siedzibami władz samorządowych; • obliczać rozciągłość południkową i równoleżnikową Polski.
2. Przeszłość geologiczna Polski	• wskazać struktury geologiczne występujące w Polsce.	• korzystając z atlasu nazwać ery, w jakich powstały poszczególne struktury geologiczne; • wskazać i nazwać struktury geologiczne powstałe w poszczególnych orogenezach.	• opisać na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia geologiczne na terenie Polski.	• wykazać związki między wydarzeniami geologicznymi a zróżnicowaniem ukształtowania terenu.	• scharakteryzować na podstawie map i wykresów budowę geologiczną poszczególnych regionów Polski.
3. Łądolód i polskie pojezierza	• wymienić nazwy zlodowaceń i wskazać ich zasięg na mapie.	• wymienić formy powstałe w wyniku akumulacyjnej i erozyjnej działalności łądolodu.	• omówić uwarunkowania zlodowaceń w Polsce.	• wyjaśnić genezę wybranych form polodowcowych; • określić możliwość występowania form polodowcowych w najbliższej okolicy.	• omówić cechy charakterystyczne rzeźby młodo- i staroglacjalnej oraz wskazać rejony ich występowania w Polsce.
4. Bogactwo skał i minerałów	• wymienić różne typy skał i minerałów występujące w Polsce; • wymienić przykłady wykorzystania skał i surowców mineralnych w działalności człowieka.	• wymienić i wskazać rejony występowania poszczególnych surowców mineralnych.	• opisać na podstawie mapy rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce; • sklasyfikować skały występujące w Polsce ze względu na ich genezę; • określić znaczenie gospodarcze surowców mineralnych.	• wskazać surowce mineralne występujące w najbliższej okolicy, ocenia ich przydatność; • określić zasobność Polski w surowce mineralne na tle Europy.	• omówić zróżnicowanie występowania skał i złóż surowców mineralnych w Polsce z uwzględnieniem budowy geologicznej.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
5. Klimat Polski	- wymienić czynniki kształtujące klimat w Polsce; - nazwać masy powietrza wpływające na klimat; - wymienia termiczne pory roku.	wymienić cechy klimatu Polski, określić rodzaj pogody związanej z poszczególnymi masami powietrza.	- wyjaśnić sposób powstawania frontów atmosferycznych; - omówić cechy klimatu Polski.	określić zmiany pogody wynikające z przemieszczania się frontów atmosferycznych.	- scharakteryzować klimat Polski na tle klimatu Europy - scharakteryzować czynniki wpływające na zmienność pogody w Polsce.
6. Zróżnicowanie warunków klimatycznych w Polsce	wymienić czynniki wpływające na zróżnicowanie warunków klimatycznych w Polsce.	omówić na podstawie map klimatycznych zróżnicowanie rozkładu temperatur, opadów, długości trwania okresu wegetacyjnego w Polsce.	wskazać formy działalności człowieka uzależnione od warunków klimatycznych.	scharakteryzować zależności między warunkami klimatycznymi a rolnictwem, turystyką i transportem.	omówić cechy charakterystyczne klimatu własnego regionu na tle Polski.
7. Sieć rzeczna Polski	wskazać na mapie wybrane obiekty hydrologiczne w Polsce.	nazwać i wskazać na mapie główne dorzecza i zlewiska w Polsce.	opisać cechy sieci rzecznej w Polsce.	scharakteryzować dorzecza Wisły i Odry.	wskazać różnice między dorzeczeniami Wisły i Odry na tle innych rzek Europy.
8. Polskie lasy	wskazać na mapie obszary Polski charakteryzujące się największą i najmniejszą lesistością.	wymienić rodzaje lasów.	scharakteryzować poszczególne rodzaje lasów ze względu na skład gatunkowy i siedlisko.	- wyjaśnić zależności między warunkami klimatycznymi a szatą roślinną; - porównać zbiorowiska leśne w różnych częściach Polski.	- wyjaśnić przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości w Polsce oraz na tle Europy; - ocenić potrzebę racjonalnej gospodarki leśnej.
9. Gleby Polski	- wymienić czynniki glebotwórcze; - wyjaśnić znaczenie gospodarcze gleb.	wskazać na mapie rejony występowania poszczególnych typów gleb.	scharakteryzować wybrane typy gleb.	- ocenić wartość użytkową gleb w Polsce; - omówić genezę wybranych typów gleb.	dokonać analizy prostego profilu glebowego.
10. Morze Bałtyckie	wymienić cechy geograficzne Morza Bałtyckiego.	opisać położenie Bałtyku, zróżnicowanie linii brzegowej, główne cechy tego środowiska morskiego.	- omówić cechy fizyczne wód Bałtyku i ich zależność od warunków przyrodniczych; - wskazać państwa nadbałtyckie ze stolicami.	- wyjaśnić zróżnicowanie zasolenia i termiki wód Bałtyku; - określić znaczenie Bałtyku dla regionu; - omówić przebieg granicy morskiej Polski.	wskazać czynniki wpływające na degradację środowiska Morza Bałtyckiego i przedstawić sposoby poprawy warunków.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca

	Uczeń potrafi:				
11. Stan środowiska	wymienić zmiany, jakie w środowisku naturalnym wywołuje rozwój gospodarczy.	podać przykłady działań, które należy podjąć, aby chronić przyrodę Polski.	wyjaśnić znaczenie terminów: segregacja odpadów, recykling.	omówić wpływ działalności człowieka na atmosferę, wody i gleby.	opisać mechanizm powstawania kwaśnych opadów i wymienić skutki na przyrodę i działalność człowieka.
12. Ochrona przyrody	- wymienić podstawowe formy ochrony przyrody w Polsce; - lokalizować na mapie wybrane parki narodowe.	- lokalizować na mapie wszystkie parki narodowe w Polsce; - omówić przyrodę w wybranych parkach narodowych.	- wymienić formy ochrony przyrody i wyjaśnić różnice między nimi; - podać przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących w pobliżu miejsca zamieszkania.	opisać zasady rozwoju zrównoważonego.	omówić akty prawne, na podstawie których przyroda w Polsce podlega ochronie.
13. Podsumowanie działu					
Dział 2. Ludność Polski					
14. Ludność Polski na tle Europy i świata	- korzystając z danych statystycznych, odczytać liczbę ludności Polski i innych krajów w różnych okresach; - zdefiniować przyrost naturalny i rzeczywisty	- porównać liczbę ludności Polski z innymi krajami Europy; - zdefiniować współczynnik przyrostu naturalnego	- wykonać prosty wykres zmian liczby ludności Polsce; - obliczyć współczynnik przyrostu naturalnego dowolnego kraju; - podać przyczyny wzrostu populacji Polski i Europy	- omówić tendencje zmian liczby ludności Polski; - podać przyczyny ubytku ludności Polski i Europy na początku XX w.	- prognozować zmiany liczby ludności Polski i Europy; - podać skutki zmiany liczby ludności Polski i Europy.
15. Rozmieszczenie ludności Polski	- wymienić przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki osadnicze; - zdefiniować gęstość zaludnienia.	- odczytywać dane z mapy gęstości zaludnienia Polski i Europy; - porównać gęstość zaludnienia Polski z innymi krajami Europy; - zdefiniować ekumenę.	- porównać mapę gęstości zaludnia wg powiatów i gmin w Polsce oraz ocenić zakres informacji prezentowanych na każdej z nich; - obliczyć gęstość zaludnienia dla dowolnego obszaru.	- podać przyczyny rozwoju populacji najgęściej zaludnionych regionów Polski i Europy; - wskazać przyczyny rozwoju wielkich ośrodków miejskich w Europie; - zaprezentować gęstość zaludnienia własnego regionu i porównać do średniej wartości w Polsce.	- wskazać analogie i odmienności w procesach osadniczych w Polsce i innych krajach europejskich; - porównać na przykładach zalety i wady dla rozwoju demograficznego populacji położonych w centrum i na peryferiach regionu lub kraju.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca

	Uczeń potrafi:				
16. Rozwój ludności w Polsce i w Europie	• odczytać z wykresów wielkość przyrostu naturalnego; • zdefiniować wyż i niż demograficzny; • wskazać na mapie prezentującej poziom współczynnika naturalnego te województwa, w których jest on najwyższy i najniższy.	• wskazać na wykresach okresy wyżów i niżów demograficznych; • zdefiniować współczynnik urodzeń i zgonów; • podać przykłady województw o najniższym i najwyższym przyroście naturalnym.	• wykonać prosty wykres zmian ruchu naturalnego ludności w Polsce; • wskazać okresy występowania w Polsce niżów i wyżów demograficznych; • przedstawić na mapie zróżnicowanie wielkości przyrostu naturalnego w Polsce według województw.	• określić przyczyny występowania wyżów i niżów demograficznych; • analizować zmiany wartości przyrostu naturalnego Polski; • zdefiniować kompensacyjny wyż demograficzny; • podać przyczyny zróżnicowania wielkości przyrostu naturalnego w Polsce.	• analizować zmiany wartości przyrostu naturalnego własnego regionu; • ocenić skuteczność działań władz różnych krajów europejskich w zakresie zwiększenia dzietności; • na dowolnych przykładach określić skutki społeczne i gospodarcze wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego (na poziomie województw i krajów).
17. Struktura płci i wieku mieszkańców Polski	• odczytać z piramidy wieku i płci liczebność danej grupy wiekowej; • określić, jakie dane można odczytać z piramidy wieku i płci; • zdefiniować współczynnik feminizacji; • zdefiniować pojęcie przeciętne trwanie życia.	• wskazać na piramidzie wieku i płci przedziały wiekowe ludności w wieku produkcyjnym; • odczytać z piramidy wieku i płci przedziały wiekowe w których przeważają w polskim społeczeństwie kobiety i mężczyźni; • wyjaśnić zjawisko nadumieralności mężczyzn.	• obliczyć współczynnik feminizacji dla dowolnego województwa lub kraju • wykonać prosty wykres zmian współczynnika feminizacji w Polsce po II wojnie światowej • analizować piramidę wieku i płci i na jej podstawie porównać liczebność grupy ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym	• określić przyczyny zmian współczynnika feminizacji w Polsce; • porównać piramidy wieku i płci Polski z innych krajów europejskich i ocenić stopień dojrzałości społeczeństw; • wskazać w Europie kraje o młodym społeczeństwie i kraje ze starzejącą się populacją; • wykonać uproszczoną piramidę wieku i płci dla Polski.	• ocenić znaczenie imigracji dla populacji społeczeństw starzejących się; • przedstawić skutki społeczne i kulturowe imigracji do państw o starzejącym się społeczeństwie; • przedstawić strukturę wieku i płci własnej miejscowości (regionu) i ocenić ją (społeczeństwo młode, dojrzałe, starzejące się).
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca

	Uczeń potrafi:				
18. Zróżnicowanie społeczne ludności Polski i Europy	• odczytać z wykresów kołowych strukturę ludności; • zdefiniować pojęcia mniejszość narodowa i etniczna; • podać przykłady grup etnicznych i mniejszości narodowych w Polsce; • wymienić religie i wyznania istniejące w Polsce; • zdefiniować analfabetyzm.	• wymienić mniejszości narodowe i etniczne w Polsce; • wskazać na mapie zasięg głównych religii i wyznań w Europie.	• wymienić i wskazać na mapie mniejszości narodowe i etniczne oraz główne grupy etnograficzne w Polsce; • zdefiniować analfabetyzm funkcjonalny; • omówić poziom wykształcenia społeczeństwa Polski.	• podać przyczyny rozmieszczenia mniejszości narodowych w Polsce; • podać przykłady krajów wielonarodowych w Europie; • potrafi wymienić i wskazać na mapie kraje o zróżnicowanej strukturze wyznaniowej; • potrafi wskazać w Europie kraje w których mieszka duża liczba wyznawców islamu; • omówić zmiany, jakie zachodzą w poziomie wykształcenia mieszkańców Polski i innych krajów Europy.	• przedstawić skutki społeczne uznania Ślązaków za grupę etniczną w Polsce; • wskazać przykłady wpływu mniejszości narodowych i grup etnicznych na rozwój kultury narodowej; • przedstawić wady i zalety dużego zróżnicowania religijnego wybranego kraju Europy; • porównać poziom wykształcenia statystycznego Polaka i Europejczyka.
19. Praca i bezrobocie	• odczytać z wykresów kołowych strukturę zatrudnienia ludności; • zdefiniować pojęcia bezrobocia i prywatyzacji.	• zdefiniować pojęcia stopy bezrobocia i ludności aktywnej zawodowo; • wymienić województwa, regiony Polski, w których bezrobocie jest najwyższe i najniższe.	• podać przyczyny bezrobocia w Polsce; • przedstawić na mapie zróżnicowanie poziomu bezrobocia w Polsce.	• omówić zmiany, jakie zaszły w strukturze zatrudnienia w Polsce po II wojnie światowej; • porównać strukturę zatrudnienia w Polsce i w innych krajach Europy; • analizować wskaźnik bezrobocia w różnych skalach przestrzennych.	• porównać strukturę zatrudnienia w regionie zamieszkania ze strukturą krajową i europejską oraz wskazać przewagi lub zapóźnienia; • wskazać i ocenić sposoby rozwiązywania problemu bezrobocia w Polsce i w Europie.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca

	Uczeń potrafi:				
20. Migracje w Polsce i w Europie	• zdefiniować pojęcia migracji, emigranta i imigranta; • podać przykładów krajów, w których istnieją skupiska Polonii.	• zdefiniować pojęcie salda migracji; • podać przykłady fal migracyjnych w Polsce; • przedstawić na mapie rozmieszczenie Polonii na świecie.	• omówić przyczyny migracji; • przedstawić na mapie rozmieszczenie migracji; • wymienić kraje, do których najczęściej wyjeżdżają Polacy; • wymienić kraje, z których najczęściej przyjeżdżają do Polski imigranci.	• wyjaśnić rozmieszczenie migracji; • omówić konsekwencje migracji.	• porównać dawne i współczesne migracje Polaków; • porównać migracje Polaków z migracjami w Europie.
21. Urbanizacja Polski na tle Europy	• wymienić przyczyny migracji ze wsi do miast; • zdefiniować pojęcia urbanizacja i aglomeracja.	• zdefiniować pojęcia suburbanizacja, aglomeracja monocentryczna i aglomeracja policentryczna (konurbacja); • podać przykłady aglomeracji monocentrycznej oraz policentrycznej.	• porównać poziom urbanizacji Polski z innymi krajami Europy; • wskazać na mapie największe aglomeracje Polski i Europy.	• analizować zmiany w osadnictwie wiejskim i miejskim; • potrafi wymienić przykłady krajów o najwyższym i najniższym poziomie urbanizacji w Europie.	• analizować przestrzenny rozwój przykładowego miasta; • porównać procesy urbanizacyjne zachodzące w Polsce i w innych krajach Europy.
22. Polskie miasta	• wymienić główne funkcje miasta; • wymienić przyczyny rozwoju miast w Polsce; • wymienić 5 największych miast Polski.	• podać przykłady rozwoju miast w dogodnych warunkach przyrodniczych; • wymienić i wskazać na mapie główne miasta Polski.	• opisać funkcję wybranych miast Polski i Europy; • analizować sieć miejską Polski i porównać ją siecią miast w Europie.	• określić, które z warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych sprzyjały rozwojowi miast – podać przykłady z Polski i Europy.	• wyjaśnić na przykładach, dlaczego najszybciej rozwijają się największe miasta.
23. Podsumowanie działu					

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 3. Główne zagadnienia gospodarcze Polski					
24. Gospodarka narodowa	• wyjaśnić, co to jest gospodarka narodowa; • opisać, czym zajmuje się rolnictwo, przemysł i usługi; • wyjaśnić, co to jest Produkt Krajowy Brutto.	• porównać na podstawie wykresu strukturę PKB wg sektorów gospodarki w Polsce i wybranym kraju europejskim.	• porównać strukturę zatrudnienia wg sektorów gospodarki w Polsce i w krajach Europy Zachodniej; • zakwalifikować działalność gospodarczą do poszczególnych sektorów gospodarki narodowej.	• sformułować wniosek dotyczący związku między strukturą zatrudnienia oraz PKB a poziomem rozwoju gospodarczego; • wskazać na mapie politycznej świata kraje o podobnej do Polski wartości PKB na 1 mieszkańca.	• wyjaśnić, co to jest globalizacji i podać przykłady przejawów globalizacji w życiu codziennym; • podać pozytywne i negatywne skutki globalizacji; • wymienić inne niż PKB wskaźniki poziomu rozwoju gospodarczego państw.
25. Funkcje rolnictwa i czynniki przyrodnicze jego rozwoju	• wyjaśnić, czym zajmuje się rolnictwo; • wymienić przyrodnicze czynniki, decydujące o rozwoju rolnictwa w Polsce.	• na podstawie map tematycznych opisać warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa w Polsce.	• omówić funkcję gospodarczą, społeczną i przestrzenną rolnictwa; • scharakteryzować przestrzenne zróżnicowanie długości okresu wegetacyjnego w Polsce.	• wyjaśnić wpływ zmienności pogody na rolnictwo w Polsce; • wymienić typy gleb występujących w Polsce i omówić ich przydatność rolniczą.	• omówić przestrzenne zróżnicowanie gleb o różnej przydatności dla rolnictwa; • wyjaśnić, co to jest agroklimat.
26. Czynniki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa	• wymienić czynniki pozaprzyrodnicze mające wpływ na rozwój rolnictwa w Polsce i omówić wybrane z nich.	• omówić wpływ czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa w Polsce; • wymienić jednostki miar używane w rolnictwie (ar, hektar, tona, kwintal).	• interpretować dane statystyczne w celu ustalenia pozycji Polski w produkcji rolnej w Europie i na świecie.	• sprawnie posługiwać się jednostkami miar używanymi w rolnictwie, wykonywać przeliczenia.	• omówić wpływ przynależności do Unii Europejskiej na funkcjonowanie rolnictwa w Polsce.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
27. Uprawa roślin i chów zwierząt w Polsce	- wymienić nazwy podstawowych roślin uprawianych w Polsce oraz gatunki zwierząt hodowlanych; - opisać na prostych przykładach związek między warunkami naturalnymi a rozmieszczeniem upraw roślin i chowu zwierząt.	- podać przykłady roślin zaliczanych do różnych grup (zboża, pastewne, przemysłowe, owoce i warzywa) uprawianych w Polsce; - wskazać na podstawie kartogramu województwa o największym i najmniejszym pogłowie bydła i trzody chlewnej;	opisać rozmieszczenie podstawowych roślin uprawnych i zwierząt hodowlanych w Polsce.	- wyjaśnić przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia roślin uprawnych w Polsce; - omówić występowanie chowu zwierząt w Polsce.	ocenić jakość żywności produkowanej w Polsce i wskazać jej zalety oraz wady.
28. Gospodarka morska	- opisać położenie Polski względem Morza Bałtyckiego; - wskazać konsekwencje nadmorskiego położenia Polski.	podać i opisać przykłady działalności gospodarczej w różnych sektorach gospodarki narodowej związanych z gospodarką morską.	- ocenić możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce; - wymienić wybrane gatunki ryb morskich i śluskowodnych.	opisać perspektywę rozwoju gospodarki morskiej w podziale na poszczególne obszary działalności gospodarczej.	wymienić i opisać działania podejmowane przez społeczność międzynarodową w celu ochrony różnorodności biologicznej mórz i oceanów.
29. Przemysł i jego funkcje	- omówić, czym zajmuje się przemysł; - wymienić przykłady produktów wytworzonych w przemyśle; - na podstawie wykresu strukturalnego opisać strukturę produkcji przemysłowej według rodzajów działalności gospodarczej.	wymienić rodzaje działalności przemysłowej i opisać strukturę produkcji przemysłowej według rodzajów działalności gospodarczej w Polsce.	- opisać udział przemysłu w strukturze zatrudnienia oraz wytwarzania Produktu Krajowego Brutto; - omówić wpływ przemysłu na gospodarkę, społeczeństwo i przestrzeń.	- wymienić i opisać czynniki lokalizacji zakładów reprezentujących wybrane rodzaje działalności przemysłowej; - opisać wybrany zakład przemysłowy, jego wpływ na otoczenie, w szczególności negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze.	omówić wpływ indywidualnych decyzji konsumenckich na rozwój przemysłu kraju.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
30. Przemysł energetyczny	- wymienić odnawialne i nieodnawialne źródła energii elektrycznej; - omówić znaczenie węgla kamiennego i brunatnego w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce.	omówić przy pomocy mapy tematycznej rozmieszczenie surowców energetycznych w Polsce.	- porównać strukturę produkcji energii elektrycznej według źródeł w Polsce i w wybranych krajach Europy; - omówić wpływ produkcji energii elektrycznej wg poszczególnych źródeł energii na środowisko przyrodnicze.	- wskazać związek między oszczędzaniem energii a pozytywnym wpływem na przyrodę; - podać sposoby ograniczenia zużycia energii elektrycznej.	podać argumenty za i przeciw budowie w Polsce elektrowni atomowej.
31. Okręgi przemysłowe w Polsce	- wyjaśnić znaczenie terminów: zakład przemysłowy, okręg przemysłowy, koncentracja przemysłu, restrukturyzacja przemysłu; - omówić wpływ przemysłu na środowisko.	- wymienić przyczyny koncentracji przemysłu w okręgach; - na podstawie mapy wskazać rozmieszczenie okręgów przemysłowych w Polsce.	omówić na wybranych przykładach, na czym polega restrukturyzacja zakładów przemysłowych w Polsce.	- wymienić zalety i wady koncentracji przemysłu w okręgach przemysłowych; - podać przykłady deklomracji przemysłu w Polsce.	- wyjaśnić, czym są specjalne strefy ekonomiczne oraz opisać przyczyny i skutki powstawania SSE w Polsce; - wskazać na mapie wybrane SSE w Polsce.
32. Przemysł zaawansowanych technologii	- wymienić wybrane produkty przemysłu zaawansowanych technologii; - na podstawie analizy danych statystycznych porównać nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Polsce i krajach Unii Europejskiej.	- wymienia czynniki lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii; - omawia zmiany czynników lokalizacji przemysłu high-tech względem tradycyjnych gałęzi przemysłu.	- wyjaśnić, czym różni się przemysł zaawansowanych technologii od tradycyjnych gałęzi przemysłu; - omawia wpływ rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii na życie mieszkańców.	- wskazać na mapie lokalizację Krakowskiego Parku Technologicznego i Doliny Lotniczej i omawia ich wpływ na przemysł w Polsce; - wskazać przykłady sukcesów polskich przedsiębiorstw branży high-tech na arenie międzynarodowej.	ocenia możliwości dalszego rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce.
33. Rola usług w gospodarce Polski	wymienić przykłady działalności gospodarczej zaliczanej do sektora usług.	scharakteryzować różnorodność usług występujących w Polsce.	omówić na wybranych przykładach rozwój usług w Polsce.	wykazać związek między rozwojem usług a podnoszeniem się poziomu rozwoju gospodarczego kraju i regionu.	wyjaśnić szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
34. Transport i łączność	• podać przykłady różnych rodzajów transportu; • omówić wady i zalety wybranych rodzajów transportu.	• wyjaśnić znaczenie terminów: komunikacja, transport, łączność; • omówić wady i zalety różnych rodzajów transportu wykorzystywanych w Polsce.	• opisać zależność między stosowanym rodzajem transportu a rodzajem i masą towaru, dystansem, czasem i kosztami; • wskazać na mapie województwa o najlepiej i najgorzej rozwiniętej sieci drogowej i kolejowej.	• ocenić znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego kraju.	• uzasadnić konieczność ponoszenia przez państwo wysokich kosztów budowy infrastruktury transportowej.
35. Atrakcje turystyczne Polski	• wymienić najważniejsze atrakcje turystyczne w Polsce i wskazać ich położenie na mapie; • podać przykłady polskich obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.	• omówić wybrane przyrodnicze i pozaprzyrodnicze atrakcje turystyczne w Polsce; • wymienić obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.	• uzasadnić konieczność zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego.	• omówić wpływ mieszkańców Polski na rozwój kulturowy kraju.	• dokonać refleksji nad wartością wybranych walorów turystycznych Polski.
36. Wakacje w Polsce	• wymienić ważniejsze regiony turystyczne Polski; • omówić wybrany przez siebie region turystyczny w Polsce.	• wskazać na mapie fizycznej Polski regiony o szczególnych walorach turystycznych.	• opisać związek między rozwojem turystyki a wzrostem presji na środowisko przyrodnicze.	• uzasadnić konieczność zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego; • podać argumenty na to, że Polska jest, bądź nie jest, krajem atrakcyjnym turystycznie.	• podać argumenty świadczące o pozytywnym wpływie turystyki na rozwój gospodarczy oraz o jej negatywnym wpływie na środowisko przyrodnicze.

37. Podsumowanie działu					
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 4. Relacje między elementami środowiska geograficznego					
38. Powodzie i ochrona przeciwpowodziowa	• wyjaśnić, czym jest powódź; • podać przykłady przyczyn występowania powodzi; • wymienić kilka metod ochrony przeciwpowodziowej.	• odróżnić powódź od wezbrania; • na podstawie map, danych liczbowych oraz innych materiałów źródłowych podać konsekwencje wystąpienia powodzi.	• uzasadnić stosowanie kilku wybranych metod ochrony przeciwpowodziowej; • wykazać związek pomiędzy deforestacją a zagrożeniem powodziowym; • określić wpływ sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi.	• klasyfikować i wyjaśnić przyczyny naturalne i antropogeniczne powstawania powodzi; • analizować i porównać konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej; • określić wpływ zabudowy obszarów zalewowych na skutki powodzi.	• dokonać oceny zagrożeń powodziowych występujących na wybranym obszarze; • zaproponować i uzasadnić dobór metod ochrony przeciwpowodziowej na wybranym obszarze.
39. Warunki rozwoju gospodarki energetycznej	• podać przykłady surowców energetycznych wykorzystywanych w Polsce; • wymienić wady i zalety węgla kamiennego i brunatnego jako surowców energetycznych.	• na podstawie materiałów podać przykłady związków warunków naturalnych z kierunkami rozwoju energetyki; • dokonać podziału czynników rozwoju energetyki na przyrodnicze i pozaprzyrodnicze.	• na wybranych przykładach uzasadnić rozwój energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii w Polsce; • wyjaśnić związek pomiędzy warunkami pozaprzyrodniczymi kierunkami rozwoju energetyki.	• określić warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych.	• wyszukać informacje dotyczące warunków rozwoju energetyki w swoim regionie; • dokonać oceny warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych rozwoju energetyki w swoim regionie.
40. Rozwój dużych miast a zmiany w strefach podmiejskich	• podać cechy środowiska geograficznego i opisać warunki życia w dużym mieście i w strefie podmiejskiej.	• na podstawie map, fotografii oraz danych liczbowych wskazać zmiany zachodzące w wybranej strefie podmiejskiej; • wymienia przykłady nowych kierunków	• wyjaśnić przyczyny przenoszenia się mieszkańców do strefy podmiejskiej; • wyjaśnić przyczyny przenoszenia działalności gospodarczej do strefy podmiejskiej.	• identyfikować i wyjaśnić zmiany w zakresie zagospodarowania terenu i stylu zabudowy na przykładach stref podmiejskich;	• dokonać krytycznej oceny zmian środowiska geograficznego w strefach podmiejskich dużych miast; • prognozować przyszłe kierunki rozwoju stref podmiejskich.

		zagospodarowania terenu w strefie podmiejskiej.		- opisać i wyjaśnić zmiany demograficzne zachodzące w strefach podmiejskich; - podać własną definicję pojęcia suburbanizacja.	
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
41. Wpływ migracji na strukturę demograficzną wsi	- wyjaśnić pojęcie migracji ze wsi do miast; - podać przykładowe przyczyny przenoszenia się mieszkańców wsi do miast.	- wyjaśnić pojęcie salda migracji; - na podstawie mapy opisać zróżnicowanie salda migracji w Polsce.	- na podstawie piramidy demograficznej charakteryzować strukturę płci i wieku ludności wybranej wsi lub gminy wiejskiej; - podać przykłady skutków społecznych i gospodarczych migracji ze wsi do miast; - wyjaśnić przyczyny zwiększonego odsetka mężczyzn w strukturze ludności niektórych wsi.	- wyjaśnić wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin; - wyjaśnić wpływ restrukturyzacji PGR-ów na zmiany gospodarcze i demograficzne wybranych wsi.	- porównać przyczyny i skutki migracji ze wsi do miast oraz migracji z miast do stref podmiejskich; - zaproponować sposoby zapobiegania negatywnym skutkom wyludniania się wsi.
42. Zmiany polityczne i gospodarcze a struktura zatrudnienia	- wyjaśnić czym jest bezrobocie; - podać najważniejsze przyczyny i skutki występowania bezrobocia.	na podstawie materiałów opisać zmiany liczby zatrudnionych w różnych gałęziach przemysłu w Polsce.	- charakteryzować zmiany w sektorach zatrudnienia w Polsce obserwowane po transformacji gospodarczej; - wyjaśnić przemiany rynku pracy na przykładzie wybranych miast w Polsce.	- wykazać wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; - wyjaśnić przyczyny i konsekwencje wzrostu znaczenia sektora usługowego w Polsce.	- samodzielnie wyszukać informacje na temat sposobów zapobiegania bezrobociu w Polsce; - ocenić skuteczność działań podejmowanych w celu zmniejszenia bezrobocia.
43. Wpływ sieci transportowej na lokalizację przedsiębiorstw	podać przykłady przedsiębiorstw, których lokalizacja zależy od bliskości szlaków transportowych.	- na podstawie danych statystycznych opisać zmiany długości sieci dróg szybkiego ruchu w Polsce; - wyjaśnić, czym jest centrum logistyczne;	- wyjaśnić korzyści wynikające z lokalizacji przedsiębiorstw w pobliżu szlaków transportowych; - na wybranym przykładzie określić znaczenie portu morskiego dla rozwoju przedsiębiorstw, w tym zakładów przemysłowych.	identyfikować związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych;	na podstawie dostępnych materiałów dokonać oceny dowolnego obszaru położonego w Polsce pod kątem warunków lokalizacji nowych inwestycji przemysłowych i

		na podstawie mapy określa zmiany w zagospodarowaniu obszarów położonych nieopodal ważnych szlaków komunikacyjnych.		wyjaśnić na przykładach związek pomiędzy transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych.	usługowych ze względu na dostępność komunikacyjną.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
44. Walory turystyczne Pobrzeża Bałtyku i Małopolski	- podać przykłady walorów turystycznych Pobrzeża Bałtyku i Małopolski; - opisać własne wrażenia z wycieczek turystycznych po Polsce.	- wyjaśnić dlaczego wybrane walory przyrodnicze przyciągają turystów; - na podstawie materiałów udowodnić, że Kraków jest turystyczną stolicą Polski; - na podstawie diagramów opisać zmiany liczby turystów nad Bałtykiem.	- na podstawie mapy tematycznej opisać zróżnicowanie liczby udzielonych noclegów w nadbałtyckich gminach; - porównać atrakcyjność turystyczną wybranych miejsc i obiektów w Małopolsce.	- dokonać wieloaspektowej analizy walorów turystycznych Małopolski i Pobrzeża Bałtyku; - określić wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach.	- odszukać informacje dotyczące walorów turystycznych oraz ruchu turystycznego wybranego regionu Polski; - projektować zarys strategii rozwoju turystyki w tym regionie.
45. Podsumowanie działu					
Dział 5. Własny region i „mała ojczyzna”					
46. Badanie własnego regionu	- wskazać położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski; - na podstawie mapy opisywać położenie oraz sąsiedztwo regionu, w którym mieszka.	charakteryzować środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych.	- rozpoznawać skały występujące we własnym regionie; - przedstawiać w dowolnej formie przyrodnicze i kulturowe walory regionu.	prezentować główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych.	wykazać zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu.
47. Jak zaplanować wycieczkę	podać podstawowe zasady bezpieczeństwa obowiązujące w czasie przygotowania i	dobierać odpowiednią mapę do realizacji wycieczki krajoznawczej;	dostosować długość i stopień trudności trasy do możliwości i oczekiwań uczestników wycieczki;	projektować trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie	pełnić funkcję przewodnika w czasie wycieczki krajoznawczej;

	przeprowadzania wycieczek krajoznawczych.	w czasie wycieczki wykorzystać mapę do orientacji w terenie.	- przeprowadzić dokumentację przebiegu wycieczki krajoznawczej; - po zakończeniu wycieczki porządkować oraz prezentować zebrane materiały.	wyszukanych źródeł informacji.	na podstawie samodzielnie zebranych informacji przekazać uczestnikom wycieczki wiadomości dotyczące odwiedzanych miejsc.
Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
48. Formy współpracy regionalnej	podać przykładowe formy współpracy pomiędzy regionami.	- na podstawie dostępnych materiałów wyjaśnić korzyści płynące ze współpracy międzyregionalnej; - podać korzyści wynikające z zawiązywania związków gmin i powiatów.	- wyszukać informacje dotyczące współpracy własnego regionu z innymi regionami, w tym z regionami zagranicznymi; - uzasadnić przesłanki zawiązywania umów partnerskich z innymi regionami.	- krytycznie ocenić efekty współpracy międzyregionalnej; - przeprowadzić prostą analizę zysków i zagrożeń wynikających z naśladowania rozwiązań spotykanych w regionach zagranicznych.	zaproponować nowe pola i formy współpracy własnego regionu z regionami zagranicznymi.
49. Poznawanie „małej ojczyzny”	- określić obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym; - docenić własną rolę, w kształtowaniu małej ojczyzny.	przedstawić w dowolnej formie atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania, pracy, nauki, rozrywki.	rozpoznawać w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”.	- porównać zasięg i wielkość swojej małej ojczyzny z małymi ojczyznami członków rodziny i kolegów; - wyjaśnić przyczyny różnego postrzegania najbliższego otoczenia przez różne osoby.	projektować na podstawie własnych obserwacji terenowych, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności.
50. Podsumowanie działu					

Klasa 8

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
Dział 1. Azja					
1. Azja jako kontynent kontrastów geograficznych	- wskazać na mapie umowną granicę między Europą a Azją; - odczytać z mapy współrzędne geograficzne skrajnych punktów Azji.	- obliczyć rozciągłość południkową Azji; - opisać konsekwencje dużej rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Azji.	przywołać przykłady skrajnych wartości zjawisk geograficznych w Azji, w szczególności w odniesieniu do: ukształtowania terenu, klimatu, sieci rzecznej, gęstości zaludnienia oraz wartości PKB.	- uzasadnić na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich kontrastów geograficznych; - wyjaśnić zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Azji.	- podać przyczyny zróżnicowania gospodarczego państw Azji; - proponować działania zmierzające do ograniczenia ubóstwa w najbiedniejszych krajach Azji.
2. Kultura ryżu w klimacie monsunowym	- opisać, na podstawie klimatogramu roczny przebieg temperatury powietrza i opadów w klimacie zwrotnikowym monsunowym; - wyjaśnić, dlaczego podstawą wyżywienia mieszkańców Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej jest ryż.	- porównać warunki klimatyczne w klimacie zwrotnikowym suchym i klimacie zwrotnikowym monsunowym; - wyjaśnić różnice w wilgotności powietrza podczas monsunu letniego i zimowego.	- wyjaśnić mechanizm powstawania monsunu letniego i zimowego; - opisać zastosowanie ryżu w życiu codziennym mieszkańców Azji Południowo-Wschodniej.	wykazać związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej.	wyjaśnić, dlaczego opóźniający się monsun letni może być przyczyną wystąpienia klęski głodu.
3. Pacyficzny pierścień ognia	- wyjaśnić, w jaki sposób dochodzi do powstawania trzęsień ziemi; - zdefiniować tsunami; - wskazać na mapie obszar określany jako pacyficzny pierścień ognia.	- opisać, na podstawie mapy tematycznej, rozmieszczenie płyt litosfery; - wyjaśnić związek między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami.	- zidentyfikować prawidłowości w rozmieszczeniu zjawisk sejsmicznych i wulkanicznych w odniesieniu do płyt litosfery; - wymienić negatywny wpływ trzęsień ziemi i tsunami na życie człowieka.	- opisać sposoby zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami; - analizować możliwości przewidywania niebezpiecznych zjawisk sejsmicznych oraz zapobiegania ich skutkom.	- korzystać z nowoczesnych aplikacji informujących o wystąpieniu zjawisk sejsmicznych; - podać podstawowe zasady zachowania podczas wystąpienia trzęsień ziemi.
4. Japonia	opisać na podstawie mapy położenie fizycznogeograficzne Japonii;	uzasadnić, że Japonia jest obecnie jedną z najpotężniejszych i najnowocześniejszych gospodarek świata.	opisać warunki przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz określić ich wpływ na rozwój gospodarczy kraju.	ocenić wpływ warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych na rozwój gospodarczy Japonii.	zdefiniować problemy mieszkańców Japonii związane m.in. z pogonią za sukcesem i dążeniem do

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
	wymienić podstawowe grupy produktów wytwarzanych w Japonii.				maksymalizowania wydajności pracy.
5. Chiny	opisać, na podstawie mapy, zróżnicowanie przestrzenne gęstości zaludnienia w Chinach.	- podać najważniejsze czynniki rozmieszczenia ludności w Chinach; - wymienić kierunki rozwoju gospodarczego Chin.	- wymienić i wyjaśnić dawne, obecne oraz przyszłe wyzwania demograficzne Chin; - zaprezentować główne kierunki rozwoju gospodarczego Chin w XXI w.	wyjaśnić cele, zasady oraz dokonać oceny polityki jednego dziecka.	prognozować zmiany roli i znaczenia Chin w światowej gospodarce i polityce.
6. Indie	- opisać przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego Indii na podstawie mapy; - opisać zmiany liczby ludności w Indiach.	- podać przykłady czynników utrudniających i ułatwiających rozwój społeczno-gospodarczy Indii; - dokonać charakterystyki wybranych przemian gospodarczych w Indiach.	- wyjaśnić wyjątkowość struktury społecznej w Indiach; - ocenić rolę czynników społecznych, w tym kontrastów dla rozwoju gospodarczego Indii.	- szeregować czynniki rozwoju gospodarczego Indii według ich znaczenia dla sytuacji ekonomicznej kraju i jego mieszkańców; - wyjaśnić znaczenie przemysłu nowoczesnych technologii w rozwoju gospodarczym Indii.	wskazać kierunki rozwoju społecznego Indii, które mogą mieć kluczowy wpływ na rozwój gospodarczy w przyszłości.
7. Bliski Wschód	- wskazać na mapie miejsca wybranych konfliktów na Bliskim Wschodzie; - podać najważniejsze cechy odróżniające region Bliskiego Wschodu od innych regionów na świecie; - wymienić najważniejsze cechy Islamu.	- opisać wielkość i rozmieszczenie złóż ropy naftowej na Bliskim Wschodzie; - wyjaśnić znaczenie zasobów ropy naftowej dla gospodarek państw bliskowschodnich.	- dokonać ogólnej charakterystyki kultury Bliskiego Wschodu ze szczególnym uwzględnieniem struktury religijnej; - ocenić wpływ czynników społecznych na poziom i tempo rozwoju gospodarczego państw na Bliskim Wschodzie.	ocenić planowane kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego państw na Bliskim Wschodzie pragnących unowocześnić strukturę swojej gospodarki.	- wykazać wieloaspektowość konfliktów obserwowanych na Bliskim Wschodzie; - udowodnić funkcjonowanie stereotypowego postrzegania regionu Bliskiego Wschodu w świadomości wielu Europejczyków.
8. Podsumowanie działu					

Dział 2. Afryka

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
9. Afryka na mapie	wymienić charakterystyczne elementy środowiska przyrodniczego Afryki.	opisać charakterystyczne elementy środowiska przyrodniczego Afryki.	- przedstawić główne cechy krajobrazów Afryki; - wyjaśnić genezę wybranych elementów środowiska przyrodniczego Afryki.	- wyjaśnić zależności między wybranymi elementami środowiska przyrodniczego Afryki; - wykazać cechy świadczące o zróżnicowaniu środowiska przyrodniczego Afryki; - nazwać i wskazać na mapie przykładowe krainy w Afryce.	- scharakteryzować wyjątkowe zjawiska przyrodnicze w Afryce i wyjaśnić ich pochodzenie; - nazwać i wskazać na mapie przykładowe krainy Afryki i omówić ich specyfikę.
10. Zróżnicowanie klimatyczne Afryki	- nazwać główne masy powietrza i typy opadów występujące w Afryce; - wymienić strefy klimatyczne-roślinne w Afryce.	- opisać dowolną strefę klimatyczno-roślinną Afryki; - wskazać rejony obfitych opadów i susz w Afryce.	- opisać dowolną strefę klimatyczno-roślinną Afryki uwzględniając gospodarowanie człowieka w tej strefie; - wskazać rejony obfitych opadów i susz w Afryce określając przyczyny występujących różnic.	- omówić cyrkulację mas powietrza w strefie międzyzwrotnikowej; - wyjaśnić wzajemne zależności między strefami klimatycznymi i roślinnymi; - wskazać na mapie zasięgi występowania poszczególnych stref klimatyczno-roślinnych w Afryce.	- wykazać specyfikę cyrkulacji mas powietrza nad Afryką; - wskazać konsekwencje przyrodnicze i gospodarcze cyrkulacji mas powietrza w Afryce; - porównać strefy klimatyczno-roślinne w Afryce pod względem możliwości ich zagospodarowania przez człowieka.
11. Gospodarowanie w strefie suchej	- podać definicje terminów: Sahel, nomadowie, pustynnienie; - wskazać na mapie region Sahelu.	określić warunki przyrodnicze charakterystyczne dla Sahelu.	- wskazać sposoby tradycyjnego gospodarowania w strefie Sahelu; - wymienić przyczyny pustynnienia.	określić kierunki zmian sposobów tradycyjnego gospodarowania w strefie Sahelu.	omówić przyczyny pustynnienia i wskazać sposoby zapobiegania temu procesowi.
12. Na wakacje do Kenii	- pokazać położenie Kenii na mapie; - nazwać walory przyrodnicze Kenii.	wymienić kilka walorów turystycznych Kenii.	wskazać rodzaje turystyki, jakie mogą być realizowane w Kenii.	określić znaczenie rozwoju turystyki dla państw Afryki.	wskazać możliwe konsekwencje dla gospodarki i środowiska przyrodniczego Kenii związane z rozwojem turystyki.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
13. Rolnictwo w Afryce	wskazać obszary nadwyżek i niedoborów wody.	- podać nazwy roślin uprawnych Afryki; - wymienić sposoby gospodarowania w Afryce.	opisać problemy rolnictwa Afryki.	wyjaśnić przyczyny problemów rolnictwa w Afryce.	przedstawić przykłady pomocy międzynarodowej dla społeczeństwa Afryki i ocenić ich skuteczność.
14. Głód i niedożywienie	określić wartości przyrostu naturalnego w Afryce.	- przedstawić główne problemy Afryki; - wskazać regiony głodu i niedożywienia w Afryce.	analizować przyczyny głodu i niedożywienia w Afryce.	przedstawić sposoby rozwiązania problemu głodu i niedożywienia oraz ocenić ich skuteczność.	przedstawić wskazane problemy Afryki (konflikty, choroby).
15. Różne oblicza Afryki	nazwać główne surowce mineralne występujące w Afryce.	wskazać regiony słabiej i lepiej rozwinięte gospodarczo w Afryce.	wskazać dziedziny gospodarki mogące rozwijać się współcześnie w Afryce.	- omówić specyfikę gospodarki państw słabo i średnio rozwiniętych gospodarczo w Afryce; - omówić uwarunkowania społeczne w Afryce.	wskazać na przyczyny zróżnicowanego rozwoju państw Afryki.
16. Podsumowanie działu					
Dział 3. Ameryka					
17. Ameryka na mapie	wskazać na mapie główne jednostki fizycznogeograficzne Ameryki Północnej i Południowej.	opisać warunki naturalne Ameryki Północnej i Południowej.	- scharakteryzować cechy środowiska przyrodniczego regionu; - scharakteryzować wody powierzchniowe Ameryki Południowej i Północnej.	określić związki między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego Ameryki Północnej i Południowej.	Przedstawić, korzystając z map tematycznych, prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
18. Kanada – lasy i Wielkie Równiny	wskazać na mapie zasięg lasów i prerii w Kanadzie.	wymienić czynniki przyrodnicze wpływające na przesunięcie granicy lasów w Kanadzie.	wskazać przyczyny przekształcenia większości prerii w obszary rolnicze.	określić związki między obszarami uprawnymi i lasami a gospodarką Kanady.	przedstawić historyczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa i gospodarki leśnej w Kanadzie.
19. Wielkie kataklizmy klimatyczne	zdefiniować pojęcia: cyklon tropikalny, huragan, tornado, powódź i wskazać na mapie regiony występowania tych zjawisk.	przedstawić konsekwencje katastrofalnych zjawisk przyrodniczych.	- określić warunki niezbędne do uformowania się cyklonu tropikalnego; - wymienić przyrodnicze skutki powodowane przez huragany.	przedstawić zależności między działalnością człowieka a intensyfikacją zjawisk katastrofalnych.	ocenić skalę zagrożeń jakie stwarzają kataklizmy naturalne w Stanach Zjednoczonych.
20. Amazonia	scharakteryzować las równikowy.	przedstawić znaczenie lasu równikowego dla Ziemi.	- przedstawić piętrowość roślinną lasu równikowego; - wymienić przyczyny deforestacji Amazonii.	określić związki między warunkami środowiska lasu równikowego a rozwojem gospodarczym tego regionu.	przedstawić szanse i zagrożenia związane z kontynuacją obecnej polityki gospodarczej Brazylii.
21. Rdzenni mieszkańcy Ameryki	- wymienić wybrane nazwy grup, plemion rdzennej ludności Ameryki Północnej i Południowej; - wskazać regiony, w których nadal żyją plemiona nie podlegające wpływom cywilizacji.	- wskazać przyczyny zaniku rdzennej ludności obu Ameryk; - zdefiniować pojęcia: Indianin, Kreol, Metys, Mulat, rasizm.	- scharakteryzować zróżnicowanie etniczne społeczeństwa Ameryki Północnej i Południowej; - przedstawić problemy rdzennej ludności Ameryki.	wymienić i wskazać na mapie państwa Ameryki, w których rdzenni mieszkańcy stanowią znaczny odsetek społeczeństwa.	- przedstawić historyczne zmiany sytuacji rdzennej ludności obu Ameryk; - ocenić tendencje zmian w relacjach między ludnością rdzenną i napływową, występujące w różnych krajach obu Ameryk.
22. Wielkie miasta półkuli zachodniej	- wskazać wielkie miasta Ameryki Południowej i Północnej; - zdefiniować pojęcie urbanizacji; - wskazać na mapie megalopolis w Stanach Zjednoczonych.	- wymienić problemy wielkich miast Ameryki Południowej; - zdefiniować pojęcie dzielnic nędzy.	- podać przyczyny i skutki urbanizacji pozornej; - przedstawić cechy megalopolis.	wyjaśnić wpływ warunków środowiska przyrodniczego na lokalizację i funkcjonowanie miast w Ameryce Południowej i Północnej.	przedstawić historyczne uwarunkowania współczesnej sytuacji polityczno-gospodarczej państw Ameryki Południowej i Północnej.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
23. Potęga gospodarcza świata – Stany Zjednoczone	- wymienić elementy środowiska przyrodniczego Stanów Zjednoczonych wpływające na specyfikę tego kraju; - wyjaśnić pojęcie technopolia i podać przykład.	- wymienić cechy wybranej nowoczesnej gałęzi przemysłu; - wymienić przyczyny marnowania żywności w Stanach Zjednoczonych.	- opisać warunki rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu w Stanach Zjednoczonych; - na podstawie danych statystycznych określić pozycję Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej.	przedstawić rolę usług w gospodarce Stanów Zjednoczonych.	określić wpływ wielkich koncernów na gospodarkę Stanów Zjednoczonych i świata.
24. Podsumowanie działu					
Dział 4. Australia i Oceania. Obszary okołobiegunowe					
25. Australia i Oceania mapie	wymienić elementy środowiska przyrodniczego Australii oraz Oceanii wpływające na specyfikę tych obszarów.	przedstawić wybrane elementy środowiska przyrodniczego Australii.	wyjaśnić genezę wybranych elementów środowiska przyrodniczego Australii oraz wysp Oceanii.	scharakteryzować klimat oraz roślinność Australii i wysp Oceanii.	podać przykłady charakterystycznych zjawisk przyrodniczych w Australii i Oceanii oraz wyjaśnić ich pochodzenie.
26. Człowiek w Australii	- nazwać grupy ludności zamieszkujące Australię; - wskazać regiony koncentracji ludności w Australii.	- wskazać najważniejsze działy gospodarki Australii; - omówić przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności Australii.	- omówić relacje między rdzennymi mieszkańcami Australii a przybyszami z Europy; - scharakteryzować rolnictwo Australii.	wyjaśnić zależności między elementami środowiska przyrodniczego a gospodarką Australii.	wyjaśnić jak położenie Australii wpływa na gospodarkę tego kraju.
27. Antarktyda – kraina lodu	- wyjaśnić pojęcia: Antarktyda, Antarktyka, Arktyka; - wskazać na mapie Antarktydę, Antarktykę, Arktykę.	podać cechy środowiska przyrodniczego Antarktyki.	wyjaśnić przyczyny występowania specyficznych warunków środowiska przyrodniczego na obszarach podbiegunowych.	opisać działalność człowieka na obszarach podbiegunowych.	wyjaśnić znaczenia Traktatu Antarktycznego dla środowiska przyrodniczego obszarów polarnych.
28. Na stacji polarnej	wymienić jedną polską stację badawczą funkcjonującą w Arktyce lub Antarktyce.	opisać badania jakie są prowadzone na stacjach polarnych.	- wskazać przyczyny zainteresowania człowieka obszarami polarnymi; - opisać warunki życia w polarnej stacji badawczej.	przedstawić historię odkryć polarnych.	ocenić znaczenie badań polarnych dla gospodarki i nauki.

Temat lekcji	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
	Uczeń potrafi:				
29. Podsumowania działu					